

Buddhovy vznešení žáci

Sāriputta

Sāriputta – Vojevůdce Dhammy

Úvod

V mnoha chrámech na Srí Lance naleznete na každé straně Buddhovy podobizny postavy dvou *bhikkhuů*. Roucha mají přehozená přes jedno rameno a stojí v uctivé pozici se sepjatými dlaněmi. Často jsou u jejich nohou květiny, které tam položili oddaní stoupecni. Když se zeptáte, kdo jsou tito dva *bhikkhuové*, dozvíte se, že jsou to dva hlavní žáci Probuzeného, *arahat Sāriputta* a *arahat Mahā Moggallāna*. Takto stojí na místech, která zastávali ve svých životech. *Sāriputta* po Buddhově pravici a *Mahā Moggallāna* po Buddhově levici. Když byla v polovině 20. století n. l. otevřena velká *stūpa* (mohyla) v *Sāñcī*, byla v ní objevena komnata ostatků a v ní byly nalezeny dvě kamenné urny. Ta, která byla obrácená směrem k severu, obsahovala tělesné ostatky *Mahā Moggallāny* a v urně směřující k jihu byly tělesné ostatky *Sāriputty*. Takto zde ležely, zatímco století uplývala do minulosti a během historie více než dvou tisíc let se odehrávalo drama pomíjivosti lidského života. Vzniklo a zaniklo Římské impérium, sláva starověkého Řecka se stala vzdálenou vzpomínkou, nová náboženství psala svá jména často krví a ohněm na měnící se tvář země, aby se nakonec smísila s legendami o Thébách a Babylónu. Trasy světového obchodu postupně přesouvaly velká centra civilizace z Východu na Západ, zatímco se rodily a umíraly generace, které nikdy neslyšely Buddhovo učení. Po celý tento čas ležel popel *arahatů* zapomenut v zemi, kde se narodili, ale jejich památka se zachovala všude tam, kde se rozšířilo Buddhovo učení, a záznam jejich životních příběhů se předával z generace na generaci, nejprve ústní slovesnou tradicí, později písmem v buddhistickém kánonu *Tipiṭaka*, nejobsažnějším a nejpodrobnějším soupisu učení ze všech světových náboženství.

Kromě samotného Buddha jsou to právě tito dva jeho hlavní žáci, které buddhisté z theravádových zemí nejvíce ctí. Jejich jména jsou od buddhismu stejně neoddelitelná jako jméno samotného Buddha. Jestliže se během času stalo, že do původní tradice byly zapředeny mnohé legendy o jejich životech, bylo to přirozeným důsledkem oddanosti, která jim byla vždy projevoována. A tato vysoká váženost byla plně oprávněná. Jen málo duchovních učitelů mělo tak oddané přímé žáky jako Buddha. Toto bude zřejmé při četbě následujících stránek, které vyprávějí příběh *Sāriputty*, jednoho z těchto dvou velkých žáků, který byl po Buddhovi druhý svojí hloubkou a šíří porozumění a svojí schopností učit osvobozující nauku. V *Tipiṭace* o tom není jednotný záznam, ale může být po částech složen z různých příhod roztroušených v kanonických textech a komentářích, ve kterých vystupuje. Některé z nich jsou více než příhody, neboť jeho život byl těsně spjatý s životem a učením Buddha, který v něm sehrál podstatnou roli. Při mnohých příležitostech je to *Sāriputta* sám, který zastává vedoucí úlohu jako dovedný učitel a

vykladač, jako laskavý a ohleduplný přítel, jako ochránce blaha a štěstí *bhikkhuů*, jako důvěrný držitel *Dhammy* svého mistra, díky čemuž byl známý jako *„Dhamma-senāpati“* (Vojevůdce *Dhammy*). Byl to člověk jedinečný svou trpělivostí a pevností, způsobilý a upřímný v myšlení, v řeči a v činech, člověk, pro něhož byl něčí laskavý skutek věcí hodnou zapamatování a vděčnosti po celý život. I mezi ušlechtilými *arahaty* očištěnými od všech zákalů chtivosti a nenávisti zářil jako měsíc v úplňku na hvězdném nebi.

Byl to člověk hlubokého intelektu a jemné povahy, opravdový žák velkého učitele, jehož příběh zde předkládáme nejlépe, jak jsme schopni. Jestliže, čtenáři, můžeš poznat z tohoto nedokonalého záznamu kvality tohoto dokonalého, osvobozeného člověka, který dosáhl nejvyšší úrovně svého bytí a můžeš poznat jeho slova a činy, a jestliže ti tato četba dodá sílu a důvěru v *„to, čím se člověk může stát“* (čeho člověk může dosáhnout), potom naše práce měla smysl a je tak plně odměněna.

Mládí

Příběh začíná ve dvou bráhmanských vesnicích v Indii zvaných *Upatissa* (též *Nālaka*) a *Kolita*, které ležely nedaleko města *Rājagaha*. Tehdy žila ve vesnici *Upatissa* bráhmanská žena jménem *Sāri*, která otěhotněla, stejně jako bráhmanská žena jménem *Moggalli*, která žila ve vesnici *Kolita*. Tyto dvě rodiny byly těsně spjaté a byly spolu spřátelené již po sedm generací. Od prvních dnů těhotenství poskytovaly obě rodiny budoucím matkám náležitou péči a po deseti měsících obě ve stejný den porodily chlapce. Když nastal den jmenování, dostal syn *Sāri* jméno *Upatissa*, jelikož byl synem nejpřednější rodiny ve vesnici a ze stejného důvodu byl syn *Moggalli* pojmenován *Kolita*.

Když chlapci vyrostli, nabyli vzdělání a dosáhli mistrovství ve všech vědách. Každého z nich následovalo pět set mladých bráhmanů. Když odcházeli k řece nebo do parku za zábavou nebo za odpočinkem, *Upatissa* byl následován průvodem pěti set nosítek a za *Kolitou* jelo pět set kočárů. Tehdy byla v *Rājagaze* výroční událost nazývaná „Slavnost horských vrcholků.“ Oba mladí bráhmani usedli na připravená místa společně s účastníky slavnosti. Když byla příležitost k smíchu, tak se smáli. Když bylo představení vzrušující, tak byli vzrušení. Pak zaplatili poplatky za vynikající podívanou. Takto se na slavnosti bavili i druhý den, ale třetího dne se probudilo jejich porozumění a oni se již nemohli více smát ani být vzrušení a ani se jim nechtělo zaplatit za vynikající podívanou tak jako první dny. Oba pak měli podobné myšlenky: „*Co je zde k vidění? Dříve než tito lidé dosáhnou sta let, zemřou. Měli bychom hledat osvobozující učení.*“

S těmito myšlenkami se usadili na svá místa na slavnosti, načež *Kolita* řekl *Upatissovi*: „*Jak je to, můj drahý Upatisso? Dnes nejsi šťastný a radostný tak jako v jiných dnech. Zdáš se být nespokojený. Co je v tvé mysli?*“ „*Můj drahý Kolito, pohleď na tyto věci zde, není v tom vůbec žádný prospěch, je to úplně bezcenné. Měl bych hledat osvobozující učení. Toto je, nač myslím, Kolito, když zde sedím. Ale ty, Kolito, se zdáš být rovněž nespokojený.*“ A *Kolita* odpověděl: „*Právě to, co říkáš, pocítuji i já.*“

Když *Upatissa* poznal, že jeho přítel má podobné sklony, řekl: „*Tyto naše myšlenky jsou dobré, ale pro toho, kdo hledá osvobozující učení, je zde pouze jedno, co je třeba učinit: opustit domov a stát se asketou. Ale u koho budeme žít asketický život?*“

Asketa Sañjaya

V *Rājagaze* žil asketa jménem *Sañjaya*, který vedl školu asketických poutníků a byl následován velkou skupinou žáků. *Upatissa* s *Kolitou*, každý následován pěti sty mladých bráhmanů, přišli rozhodnutí za *Sañjaya*, načež všichni vstoupili do jeho řádu. Od té doby *Sañjayova* pověst a podpora hojně vzrostly. Během krátké doby tito dva přátelé poznali celé *Sañjayovo* učení a zeptali se ho: „*Mistře, sahá vaše učení pouze tak daleko, nebo je zde ještě něco za tím?*“ *Sañjaya* odpověděl: „*Sahá pouze tak daleko, již víte všechno.*“ Když to uslyšeli, pomysleli si: „*V tomto případě je zbytečné pokračovat v čistém životě u něj. Odešli jsme přece z domova hledat osvobozující učení. U něj ho však nemůžeme nalézt. Ale Indie je rozlehlá. Jestliže budeme putovat vesnicemi, sídlišti a městy, jistě nalezneme mistra, který nám může ukázat toto osvobozující učení.*“ A pak, kdykoli uslyšeli o nějakých moudrých asketech či bráhmanech na tomto či jiném místě, šli a hovořili s nimi. Ale nebyl zde nikdo, kdo by byl schopný zodpovědět jejich otázky, zatímco oni byli schopni odpovědět těm, kterých se tázali.

Když procestovali celou Indii a došli zpět do výchozího místa, dohodli se, že se rozdělí, a ten, kdo nalezne bezsmrtný stav jako první, o tom informuje toho druhého. To byla smlouva bratrství založená na hlubokém přátelství mezi těmito dvěma mladými muži. Někou dobu po tom, co učinili tuto dohodu, přišel do *Rājagahy* Vznešený, Buddha. Tehdy, když na vrcholku *Gayā* pronesl rozpravu o ohni, si připomněl slib, který dal před svým probuzením králi *Bimbisārovi*, že se vrátí do *Rājagahy*, dosáhne-li svého cíle. A tak Vznešený postupně přicestoval z *Gāyi* do *Rājagahy*, načež prodléval v Bambusovém háji (*Veluvana-vihāra*), který obdržel od krále *Bimbisāry*.

Asketa Assaji

Mezi jednašedesáti *arahaty*, které mistr poslal do světa hlásat dobré vlastnosti Trojího klenotu, byl *Assaji*, jenž patřil ke skupině pěti asketů, Buddhových společníků před jeho probuzením, kteří se pak stali jeho prvními žáky. *Assaji* se vrátil do *Rājagahy* ze svého putování, a když šel jednoho rána do města pro almužnu, spatřil ho *Upatissa*, který byl na cestě do kláštera asketických poutníků. Zasažen *Assajiho* důstojností a jasným vzhledem si *Upatissa* pomyslel: „*Nikdy dřív jsem neviděl takového bhikkhua. Musí to být jeden z arahatů nebo je na cestě k arahatství. Neměl bych k němu přistoupit a zeptat se ho, u koho vstoupil do Řádu? Kdo je jeho učitel a jaké vyznává učení?*“ Ale pak si pomyslel: „*Ted' není vhodný čas pro kladení otázek tomuto bhikkhuovi, jelikož právě prochází ulicemi za almužnou. Bude lepší, když ho budu následovat jako pomocník.*“ A tak učinil.

Když *Assaji* obdržel své jídlo a šel se posadit na klidné místo, aby pojedl, *Upatissa* připravil svoji asketickou podložku na sezení a nabídl mu ji. *Assaji* snědl své jídlo a *Upatissa* ho obsloužil vodou ze své nádoby, čímž splnil vůči *Assajimu* povinnosti žáka k učiteli. Poté, co si vyměnili obvyklé zdvořilé pozdravy, *Upatissa* pravil: „*Jasně jsou tvé rysy, příteli. Čistá a světlá je tvoje tvář. Koho následuješ, příteli, jako asketa? Kdo je tvůj učitel a jaké vyznáváš učení?*“ *Assaji* odpověděl: „*Je zde, příteli, velký asketa, mudrc z rodu Sakyů, který odešel do bezdomoví. Tohoto Vznešeného následuji jako asketa. Tento Vznešený je můj učitel a jeho Dhammu vyznávám.*“ „*Co učí tento ctihodný mistr, co prohlašuje?*“ Když byl *Assaji* takto dotázán, pomyslel si: „*Tito asketičtí poutníci jsou proti Buddhovu učení; ukážu mu tedy, jak hluboké je toto učení.*“ A tak řekl: „*Já jsem pouze nováček, ve výcviku, příteli. Není to dlouho, co jsem odešel do bezdomoví a teprve nedávno jsem přišel k tomuto učení a*

disciplíně. Nemohu ti dopodrobna vysvětlit Dhammu.“ Poutník odpověděl: „Jmenuji se Upatissa, příteli. Řekni mi, prosím, podle svých schopností buď málo, nebo mnoho. Bude mým úkolem proniknout smysl, cestou sta nebo tisíce metod.“ Pak ještě dodal:

*„Bud' málo, nebo mnoho, co můžeš říci,
sděl mi prosím pouze smysl.
Poznat smysl je mou jedinou touhou,
zbytečných je pro mě mnoho slov.“*

Jako odpověď pronesl thera Assaji tyto verše:

*„U věcí vznikajících z podmínek
Tathāgata popsal tyto podmínky
a rovněž jejich ustání -
tomu učí velký asketa.“*

Uskutečnění stezky

Když Upatissa uslyšel první dva verše, dosáhl stezky ‚vstupu do proudu‘ a další dva verše poslouchal již jako ‚ten, kdo vstoupil do proudu‘. Poté, co Upatissa vstoupil do proudu, předtím než uskutečnil nejvyšší cíl, si pomyslel: „Zde naleznu osvobození!“ Řekl pak Assajimu: „Nerozšiřuj dále tento výklad Dhammy, ctihodný pane. Toto je dostačující. Kde však žije náš mistr?“ „V Bambusovém háji, poutníku.“ „Pokračuj tedy dále, ctihodný pane. Já mám přítele, se kterým jsem se domluvil, že když někdo z nás dosáhne dřívě bezsmrtného stavu, informuje o tom toho druhého. Půjdu mu to oznámit a spolu pak vstoupíme do mistrovvy přítomnosti.“

Upatissa pak padl k nohám Assajiho, pozdravil ho a poté, co dostal jeho svolení, odešel zpět do parku asketických poutníků. Kolita ho uviděl přicházet a pomyslel si: „Dnes je vzhled mého přítele úplně vyměněný. Jistě musel nalézt bezsmrtný stav.“ Načež se na to Upatissy zeptal, a ten mu odpověděl: „Ano, příteli, bezsmrtný stav byl nalezen.“ Pak mu přednesl verše, které slyšel od Assajiho. Po jejich vyslechnutí Kolita dosáhl též vstupu do proudu a zeptal se: „Kde žije mistr, můj drahý příteli?“ „Byl jsem poučen od svého učitele Assajiho, že žije v Bambusovém háji.“ „Pak tedy pojďme, Upatisso, ať spatříme mistra,“ řekl Kolita. Ale Upatissa vždy respektoval svého učitele, a proto řekl svému příteli: „Nejprve, můj drahý, pojďme k našemu učiteli, poutníku Sañjayovi, a řekněme mu, že jsme našli bezsmrtnost. Jestliže to bude moci pochopit, tak pronikne k pravdě. A i kdyby to nemohl pochopit, z důvěry k nám s námi půjde za mistrem, a když uslyší jeho učení, dosáhne pak stezky a jejich plodů.“

A tak přišli oba k Sañjayovi a pravili: „Ó, náš učiteli, čímžpak se zabýváte? Ve světě se objevil Buddha! Dobře vysvětlené je jeho učení a správný život vede jeho společenství bhikkhů. Pojďme, abychom spatřili mistra deseti sil.“ „Co to říkáte, moji drazí?“ zvolal Sañjaya. A když s nimi odmítl jít, řekl jim, že by se mohli těšit ze zisku a slávy, kdyby sdíleli jeho místo učitele. Ale oni řekli: „Na to bychom neměli dbát, zůstáváme ve stavu žáků. Ale ty, učiteli, musíš vědět, jestli jít nebo ne!“

Potom si Sañjaya pomyslel: „Jestliže toho znají tak mnoho, nebudou poslouchat, co jim říkám.“ Když si to uvědomil, odpověděl: „Můžete tedy jít, ale já nemohu.“ „Proč ne, ó učiteli?“ „Jsem učitel mnohých. Jestliže bych se vrátil do stavu žáka, bylo by to, jako kdyby velká

vodní nádrž byla vyměněna za malý džbán. Nemohu nyní žít životem žáka.“ „Tak nemysli, ó učiteli,“ naléhali na něj. „Nechte to být, moji drazí, vy můžete jít, ale já nemohu.“ „Ó učiteli! Když se Buddha objevil ve světě, lidé se u něj shromažďují ve velkých davech, vzdávají mu úctu, přinášíjí vůně a květiny. A my tam také půjdeme. Co se však stane s tebou?“ Na což Sañjaya odpověděl: „Co myslíte, moji žáci, je v tomto světě více pošetilých, nebo více moudrých lidí?“ „Pošetilých je více, učiteli, moudrých je málo.“ „Jestliže je to tak, moji přátelé, pak moudří půjdou k moudrému asketovi Gotamovi a pošetili půjdou ke mně, pošetilému. Můžete nyní jít, ale já nepůjdu.“

A tak dva přátelé odešli, když mu ještě řekli: „Porozumíš své chybě, ó učiteli.“ Poté, co odešli, nastal mezi Sañjayovými žáky rozkol a jeho klášter se stal téměř prázdným. Když Sañjaya uviděl své místo prázdné, zvracel horkou krev'. Pět set jeho žáků odešlo spolu s Upatissou a Kolitou, z nichž se pak dvě stě padesát vrátilo k Sañjayovi. Se zbylými dvě stě padesáti a se svými vlastními následníky přišli dva přátelé do Bambusového háje.

Odchod do bezdomoví

Mistr zde seděl mezi čtveřicí shromáždění (*bhikkhuové, bhikkhunī, laičtí následovníci a následovnice*) a přednášel Dhammu. Když Vznešený spatřil tyto dva příchozí, oslovil *bhikkhuy*: „Tito dva přátelé, Upatissa a Kolita, kteří právě přicházejí, budou moji přední žáci, vznešená dvojice žáků.“

Oba přistoupili k Vznešenému, uctivě ho pozdravili, usedli stranou a takto k němu promluvili: „Můžeme, Ctihodný pane, odejít do bezdomoví v přítomnosti Vznešeného, můžeme obdržet přijetí do Řádu?“ A Vznešený řekl: „Pojďte, *bhikkhuové!* Dobře vyložená je Dhamma. Žijte nyní čistý (svatý) život, učiňte konec strasti!“

Sám takto přijal do Řádu tyto ctihodné *bhikkhuy*. Potom mistr pokračoval ve svém přednesu, přičemž bral v úvahu individuální temperament posluchačů a s výjimkou dvou hlavních žáků všichni dosáhli *arahatství*. Dva hlavní žáci neměli ještě splněný úkol – dosažení tří vyšších stezek Probuzení. Důvodem pro to byla velikost ,poznání týkající se dokonalostí žáka' (*sāvaka-pāramī-nāna*), kterého měli ještě dosáhnout. Když se Upatissa stal Buddhovým žákem, přijal jméno *Sāriputta*, zatímco Kolita se stal známým jako *Mahā Moggallāna*.

Ctihodný *Mahā Moggallāna* nyní odešel žít do Magadhského kraje, do vesnice *Kallavala*, na níž byl závislý svým almužním jídlem. Sedmého dne po svém vstupu do Řádu, když meditoval v odloučení, na něj padla únava a skleslost. Ale povzbuzen mistrem svoji únavu rozptýlil, a když naslouchal mistrovu výkladu o prvcích jako předmětu meditace, dokončil úkol nabytí tří vyšších stezek a dosáhl vrcholu dokonalostí žáka (*sāvaka-pāramī, A. 7,58*).

Ctihodný *Sāriputta* zůstal nedaleko mistra, v jeskyni zvané Kančí úkryt (*Sūkarakhatalena*), v blízkosti *Rājagahy*, která mu poskytovala almužní jídlo. Půl měsíce po *Sāriputtově* vstupu do Řádu dal Vznešený rozpravu o pochopení pocíování synovci ctihodného *Sāriputty*, asketickému poutníkovi *Dīghanakhovi*. Ctihodný *Sāriputta* stál právě za mistrem a ovíval ho, zatímco sledoval svými myšlenkami vývoj této rozpravy. Ačkoli takto sdílel potravu připravenou pro jiného, dosáhl ctihodný *Sāriputta* při této příležitosti vrcholu ,poznání týkající se dokonalostí žáka' a *arahatství*, spolu se čtveřicí analytického poznání (*patisambhidā-nāna*). Jeho synovec ke konci přednesu dosáhl plodu ,vstupu do proudu'.

Nyní může vyvstat otázka: „Neměl snad ctihodný *Sāriputta* velkou moudrost? A jestliže ano, tak proč dosáhl dokonalosti žáka později než ctihodný *Mahā Moggallāna*?“ Odpovědí je, že to bylo kvůli velikosti příprav, které pro to byly potřebné. Když chtějí chudí lidé kamkoli jít, tak odcházejí ihned, ale v případě králů jsou potřebné delší přípravy. Musí například připravit slony, kočáry a tak dále. Obdobně tomu bylo v tomto případě.

Jmenování dvou hlavních žáků

Ve stejný den, když se večerní stíny prodloužily, mistr shromáždil své žáky a označil tyto dva *bhikkhuy* za hlavní žáky. Někteří *bhikkhuové* tím nebyli potěšeni a říkali si mezi sebou: „Mistr měl označit za hlavní žáky ty, kteří vstoupili do Řádu jako první. To jest skupinu pěti žáků. A když ne je, tak buď skupinu dvou set padesáti *bhikkhuů* v čele s *Yasou*, nebo nadějnou skupinu třiceti (*Bhaddavaggiya*), nebo také tři *Kassapovy* bratry. Ale když všechny tyto *bhikkhuy* pominul, označil ty, kteří vstoupili do Řádu jako poslední ze všech.“

Mistr se zeptal na předmět jejich řeči. Když mu byl sdělen, tak pravil: „*Já neupřednostňuji, ale označuji tak každého, kdo o to usiluje. Když například Aññā-Kondañña v předchozím životě daroval almužní jídlo devětkrát během jedné sklizně, tak neusiloval o to, aby se stal hlavním žákem. Usiloval o to, aby jako úplně první pronikl k nejvyššímu stavu arahatství. A tak se stalo. Ale když se Sāriputta a Mahā Moggallāna před mnohými eony, v čase Buddhy Anomadassiho, narodili jako mladý bráhma *Sārada* a hospodář *Sirivaddhaka*, usilovali o to, aby byli hlavními žáky. Toto, *bhikkhuové*, bylo úsilí mých synů v té době. Proto označuji právě ty, kteří o to usilovali a nedělám to z toho důvodu, že bych je upřednostňoval.*“

Vděk a úcta k učiteli

Popis začátku *Sāriputtovy* duchovní životní dráhy je vybrán z komentáře ke sbírce *Aṅguttara-nikāya* (část *Etadagga*) a některé pasáže z paralelní verze komentáře ke sbírce *Dhammapada*. Ze zapsaného můžeme rozeznat některé z hlavních charakterových rysů ctihodného *Sāriputty*. Zvláště vyniká jeho schopnost věrného a hlubokého přátelství, kterou kultivoval ještě jako světský mládenec vychovávaný v přepychu a potěšení a tuto schopnost neztratil ani potom, když opustil život hospodáře. Po prvním porozumění Dhammě, dříve, než pokračoval dále, nejprve pomyslel na svého přítele *Kolitu* a na jejich společný slib. Jeho pronikavý intelekt se projevoval v pohotovosti (rychlosti), se kterou pochopil podstatu Buddhova učení z několika prostých slov. Nejznamenitěji ze všech kombinoval tuto intelektuální sílu se skromností a přirozenou laskavostí, která se projevila ve vděčnosti a úctě ke každému, i k chybuujícímu *Sañjayovi*, jenž ho učil hodnotné věci. Proto nebylo divu, že celý život prokazoval úctu ctihodnému *Assajimu*, který ho uvedl do Buddhova učení. V komentáři k *Nāva-suttě* (*Sutta-nipāta*) a také v komentáři k verši 392 v *Dhammapadě*, se praví, že kdykoliv žil *Sāriputta* ve stejném klášteře jako *thera Assaji*, šel se mu vždy poklonit hned po tom, co se poklonil Vznešenému. Dělal to z úcty, když si přitom říkal: „*Tento ctihodný byl můj první učitel. Díky němu jsem poznal Buddhovo učení.*“ Když *thera Assaji* žil v jiném klášteře, byl ctihodný *Sāriputta* zvyklý obracet se čelem k místu, kde *thera Assaji* žil a vzdával mu úctu dotekem zemi v pěti místech (hlavou, rukama a nohama) a pozdravem se sepjatými dlaněmi. To ale vedlo některé *bhikkhuy* k chybnému porozumění, neboť když to viděli,

říkali si: „Poté, co se *Sāriputta* stal hlavním žákem, stále uctívá nebeské oblasti. Dodnes nezanechal svých bráhmanských názorů.“ Když Vznešený slyšel tyto poznámky, řekl: „Není tomu tak, *bhikkhuové*. *Sāriputta* neuctívá nebeské oblasti. Zdraví toho, který mu první zprostředkoval *Dhammu*. To jeho zdraví a uctívá jako svého učitele. *Sāriputta* je ten, kdo vzdává upřímnou úctu svému učiteli.“ Tehdy mistr přednesl shromážděným *bhikkhuům* *Nāvastuttu*, která začínala slovy: „Tak, jako se bohové klaní *Indrovi*, tak by měl člověk vzdát úctu tomu, který jej poučil v *Dhammě*.“

Další příklad vděčnosti ctihodného *Sāriputty* je uveden v příběhu *Rādhy*. Komentář k verši 76 v *Dhammapadě* popisuje, jak v *Sāvattihī* žil chudý bráhma, který pobýval v klášteře. Tam vykonával menší služby, jako plení, zametání a podobně a *bhikkhuové* ho podporovali jídlem. Přijmout do Řádu ho nicméně nechtěli. Jednoho dne, když Vznešený zkoumal svět svou myslí, uviděl, že tento bráhma dozrál pro *arahatství*. Informoval se o něm u shromážděných *bhikkhuů* a zeptal se, zdali si některý z nich pamatuje, že by od tohoto chudého bráhmána přijal nějakou pomoc. Ctihodný *Sāriputta* řekl, že si pamatuje, jak jednou, když šel do *Rājagahy* pro almužnu, ho tento chudý bráhma obdaroval plnou naběračkou almužního jídla, kterou si vyprosil sám pro sebe. Mistr požádal *Sāriputtu*, aby tohoto muže přijal do Řádu. Ten pak dostal jméno *Rādha*. *Sāriputta* ho pak stále poučoval o tom, jaké věci by měly být vykonávány a *Rādha* vždy přijímal jeho napomenutí s radostí, bez zášti, a když takto žil podle jeho ponaučení, dosáhl v krátké době *arahatství*. Tehdy se *bhikkhuové* zmiňovali o *Sāriputtově* smyslu pro vděčnost a říkali, že ten, kdo sám ochotně přijímá poučení, získává žáky, kteří činí stejně. K tomu Buddha poznamenal, že nejenom tehdy, ale i dříve *Sāriputta* vyjadřoval svou vděčnost a pamatoval si každý dobrý čin, který mu byl prokázán. A v této souvislosti mistr pronesl *Alīnacitta-jātaku*, příběh o vděčném slonovi.

Přátelství

Jestliže byl *Sāriputta* pozoruhodný svým trvalým smyslem pro vděčnost, byl také neméně pozoruhodný svojí schopností přátelství. S *Mahā Moggallānou*, přítelem a společníkem z mládí, se kterým si byli velmi blízcí, měli mnoho rozmluv o *Dhammě*. Jedna z nich, která je zvláště zajímavá, jelikož vrhá světlo na *Sāriputtův* postup k dosažení cíle, je zaznamenána ve sbírce *Aṅguttara-nikāya* (*Catukka-nipāta* 167). Popisuje, jak jednou ctihodný *Mahā Moggallāna* přišel, aby uviděl ctihodného *Sāriputtu* a řekl mu:

„Jsou tyto čtyři způsoby postupu (pokroku), příteli *Sāriputto*: obtížný postup s pomalým poznáním, obtížný postup s rychlým poznáním, snadný postup s pomalým poznáním a snadný postup s rychlým poznáním. Kterým z těchto čtyř způsobů postupu, příteli, byla tvá mysl osvobozena od zákalů, bez zbývajícího ulpívání?“ *Sāriputta* odpověděl: „Tím z těchto čtyř postupů, příteli, který je snadný a s rychlým poznáním.“

Jako vysvětlení k této pasáži se uvádí, že když odstranění zákalů předchází pohroužení (*jhāna*) nebo se vhléd uplatňuje bez velké obtížnosti, postup se nazývá ‚snadný‘ či ‚šťastný‘ (*sukha-patipadā*), v opačném případě je ‚obtížný‘ či ‚bolestný‘ (*dukkha-patipadā*). Jestliže se po překonání zákalů rychle projeví stezka, cíl vhledu, je poznání (spojené se stezkou) nazýváno ‚rychlé‘ (*khippābhiññā*), v opačném případě je ‚pomalé‘ (*dandhābhiññā*). V této rozpravě *Sāriputta* v prohlášení popsal, jak dosáhl *arahatství*. Nicméně podle komentáře k výše uvedenému textu dosáhl prvních tří stezek způsobem ‚snadného postupu s pomalým poznáním‘.

Devadatta

Podobným způsobem si oba přátelé vyměňovali informace o svých zkušenostech a porozumění *Dhammē*. Často se také účastnili setkáních *Saṅghy*. Při jedné takové příležitosti se sešli, aby získali zpět jisté *bhikkhuy*, kteří byli svedeni z cesty *Devadattou*. V této souvislosti je zde zajímavá pasáž, která ukazuje, jak *Sāriputtova* štedrá chvála *Devadattových* výkonů, předtím než způsobil rozkol *Saṅghy*, byla příčinou drobných rozpaků. Popisuje, jak Buddha požádal *Sāriputtu*, aby v *Rājagaze* prohlásil, že *Devadattovy* skutky a slova by neměly být dále nahlíženy ve spojení s Buddhou, *Dhammou* a *Saṅghou*. Buddha se zeptal *Sāriputty*:

„Řekl ctihodný *Sāriputta*: ‘Dříve jsem v *Rājagaze* chválil *Devadattovy* nadobyčejné (magické) schopnosti?’“ „Ano, Ctihodný pane,“ odpověděl *thera*. „Nyní tedy budeš mluvit také pravdivě, *Sāriputto*, když učiníš toto prohlášení o *Devadattovi*.“

A tak poté, co obdržel od *Saṅghy* formální souhlas, odešel ctihodný *Sāriputta* spolu s mnoha *bhikkhuy* do *Rājagahy*, kde učinil toto prohlášení o *Devadattovi*.

Když *Devadatta* formálně rozštěpil *Saṅghu* prohlášením, že bude řídit jednání *Saṅghy* odděleně, odešel na Supí horu s pěti sty mladými *bhikkhuy*, kteří se z nevědomosti stali jeho následovníky. Aby je získal zpět, poslal Buddha *Sāriputtu* a *Mahā Moggallānu* na Supí horu, a zatímco zde *Devadatta* odpočíval, dva hlavní žáci přednášeli mnichům *Dhammu*. Ti dosáhli ‚vstupu do proudu‘ a vrátili se zpět k mistrovi.

Jindy zase ctihodný *Sāriputta* spolu se ctihodným *Mahā Moggallānou* pracovali na obnově pořádku v *Saṅgze*, když se špatně chovala skupina *bhikkhuů* žijících v *Kītāgiri*, kterou vedl *Assaji* (nebyl to onen dříve zmíněný *Assaji*) a *Punabbasu*. I přes opakovaná napomenutí nechtěli tito *bhikkhuové* změnit své způsoby chování, a tak byli posláni dva hlavní žáci, aby oznámili trest *pabbājanīya-kamma* (vyobcování) těm, kteří by se nechtěli podřídit řádové disciplíně. Oddanost ctihodného *Sāriputty* svému příteli byla plně opětována. Bylo ve dvou případech zaznamenáno, že *Mahā Moggallāna* pečoval o *Sāriputtu*, když byl nemocný a přinášel mu léky.

Ctihodný Ānanda

Podle komentáře k *Mahā-Gosīga-suttē* existovalo též pouto vzájemné náklonnosti mezi *Sāriputtou* a *therou Ānandou*. Ze strany *Sāriputty* to bylo proto, že si myslel: „On je tím, kdo pečuje o mistra – povinnost, kterou bych měl vykonávat já.“ *Ānandova* náklonnost vyplývala ze skutečnosti, že byl *Sāriputta* Buddhou prohlášen za jeho nejpřednějšího žáka. Když *Ānanda* přijímal mladé žáky – novice, byl zvyklý odvést je k *Sāriputtovi*, aby se stali *bhikkhuy* u něj. Ctihodný *Sāriputta* činil podobně vzhledem k *Ānandovi* a takto měli společně pět set žáků.

Kdykoli ctihodný *Ānanda* obdržel vybraná roucha či jiné potřeby, nabídl je *Sāriputtovi*. A stejně tak *Sāriputta* dával *Ānandovi* každou zvláštní věc, která mu byla nabídnuta. Jednou *Ānanda* obdržel od jistého bráhmána velmi cenná roucha. S mistrovým souhlasem je přechovával po deset dní očekávaje *Sāriputtův* návrat. Podkomentář říká, že pozdější učitelé k tomu poznamenali: „Může být někdo, kdo říká: ‘Je možné dobře porozumět tomu, že *Ānanda*, který ještě nedosáhl arahatství, pociťoval takovou náklonnost. Ale jak je to v případě arahata *Sāriputty*, který byl prostý zákalů?’ Na to odpovídáme: *Sāriputtova* náklonnost nevyplývala ze světské připoutanosti, ale z lásky k *Ānandovým* dobrým vlastnostem (*guna-bhatti*).“

Jednou se Buddha zeptal ctihodného Ānandy: „*Také souhlasíš se Sāriputtou?*“ Ānanda odpověděl: „*Kdo by, Ctihodný pane, nesouhlasil, ledaže by byl dětinský, zkažený, hloupý nebo zvrácené myslí. Učený je, Ctihodný pane, ctihodný Sāriputta, má velkou moudrost, je obsáhlý, jasný, bystrý, horlivý, s pronikavou myslí, má malá přání, je spokojen s málem, se sklonem k odloučení, stranící se společnosti, energický, výmluvný, ochotný naslouchat, vykladatel učení, který vytýká to, co je špatné.*“

Ve verších *Theragāthā* (1034) můžeme nalézt, jak ctihodný Ānanda popisuje své dojetí v době Sāriputtovy smrti: „*Když ušlechtilý přítel odešel, svět byl pro mne ponořen v temnotě.*“ Dodal, že když mu odešel společník a potom i mistr, neměl žádného přítele, než uvědomění zaměřené na tělo. Ānandův žal, když se dověděl o smrti ctihodného Sāriputty, je také velmi dojemně popisován v *Cunda-suttě*.

Ctihodný Anurudha

Sāriputta byl skutečný přítel v pravém slova smyslu. Dobře věděl, jak povzbudit to nejlepší v ostatních a v tomto konání někdy neváhal mluvit otevřeně a kriticky, jako dobrý přítel popsáný Buddhou, který vytkne svému příteli chyby. Tímto způsobem pomohl ctihodnému Anuruddhovi v jeho konečném proniknutí k *arahatství*, jak zaznamenává sbírka *Ānguttara-nikāya, Tika-nipāta* 128 (131):

Jednou ctihodný Anuruddha přišel, aby navštívil ctihodného Sāriputtu. Když si vyměnili zdvořilé pozdravy, posadil se stranou a řekl ctihodnému Sāriputtovi:

„*Příteli Sāriputto, svým božským okem, které je očištěné a přesahující oko lidské, mohu vidět tisíc částí světového systému. Pevné a nepolevující je mé úsilí, mé uvědomění je dobře ustavené, bdělé, nezatemněné, tělo je klidné a bez chvění, mysl je soustředěná a sjednocená. A přesto má mysl není bez ulpívání osvobozená od zákalů.*“

Ctihodný Sāriputta řekl: „*Příteli Anuruddho, když takto přemýšlíš o svém božském oku, je v tobě domýšlivost (pocit jáství). Když takto přemýšlíš o svém pevném úsilí, o svém dobře ustaveném, bdělém, nezatemněném uvědomění, o svém klidném, nechvějícím se těle a o své soustředěné, sjednocené myslí, je v tobě neklid. Když takto přemýšlíš o své myslí, která není bez ulpívání osvobozená od zákalů, je v tobě starostlivost. Vskutku by bylo dobré, kdyby ctihodný Anuruddha opustil tyto tři stavy myslí, nevěnoval jim pozornost a zaměřil mysl na bezsmrtný prvek.*“

A později, vskutku, ctihodný Anuruddha odložil tyto tři stavy myslí, nevěnoval jim pozornost a zaměřil svoji mysl na bezsmrtný prvek. A tak ctihodný Anuruddha, když prodléval takto s dbalostí, horlivě, s odhodlanou myslí, s bdělým uvědoměním, sám, v odloučení, zanedlouho dosáhl zde a nyní přímého poznání a sám uskutečnil nejvyšší cíl čistého (svatého) života, kvůli kterému ušlechtilí synové z dobrých rodin odcházejí z domova do bezdomoví a věděl: „*Ukončeno je zrozování, dokonán je čistý život, úkol je splněn, po tomto zde již není nic dalšího.*“ Takto se ctihodný Anuruddha stal jedním z *arahatů*.

Sāriputtu vyhledávali nejrůznější typy lidí. A co je k němu a k jeho rozmluvě přitahovalo, můžeme dobře pochopit z události popsané v *Mahā-Gosiṅga-suttě* (*Majjhima-nikāya* 32). Jednoho večera přišli *therové Mahā Moggallāna, Mahā Kassapa, Anuruddha, Revata a Ānanda k Sāriputtovi*, aby vyslechli *Dhammu*. Ctihodný Sāriputta je takto přivítal:

„*Nádherný je tento sálový les Gosiṅga, je úplňková noc, všechny sálové stromy jsou v plném květu a zdá se, jakoby kolem vanuly nebeské vůně. Co myslíš, Ānando, jaký druh bhikkhua by ozářil tento sálový les Gosiṅga?*“ Stejnou otázku pak položil i ostatním a každý

na ni odpověděl v souladu se svým temperamentem. Nakonec pronesl *Sāriputta* svou vlastní odpověď, která byla následující:

„Zde je bhikkhu, který vládne svojí myslí, který není pod vládou své myslí. V jakémkoli stavu myslí si přeje prodlévat ráno, může v něm v té době prodlévat. V jakémkoli stavu myslí si přeje prodlévat v poledne, může v něm v té době prodlévat. V jakémkoli stavu myslí si přeje prodlévat večer, může v něm v té době prodlévat. Je to, jako kdyby králův či ministrův šatník byl plný mnohobarevných šatů. Kterýkoli pár šatů si přeje obléknout ráno, v poledne, večer, může ho v té době obléknout. Podobně je tomu s bhikkhuem, který vládne své myslí, který není pod vládou své myslí. V jakémkoli stavu myslí si přeje prodlévat ráno, v poledne, večer, může v něm v té době podle svého přání prodlévat. Takový bhikkhu, příteli Moggallāno, by ozářil tento sálový les Gosinga.“ Potom odešli k Buddhovi, který schválil všechny jejich odpovědi a přidal svou vlastní.

Z této příhody vidíme, že *Sāriputta* s celým svým silným intelektem a se svým postavením v *Saṅge* byl vzdálen tomu, být dominantním typem, který se pokouší vnucovat názory ostatním. Dobře rozuměl tomu, jak přirozeným a půvabným způsobem přimět své společníky k sebevyjádření. Tomu odpovídala jeho vlastní vnímavá povaha. Podobná reakce vyvstala i v jeho přátelích.

Je zaznamenáno mnoho takových rozprav mezi *Sāriputtou* a ostatními *bhikkhuy*, nejenom se ctihodným *Mahā Moggallānou*, *Ānandou* a *Anuruddhou*, ale také s *Mahā Kotthitou*, *Upavānou*, *Samiddhim*, *Savitthou*, *Bhūmijou* a mnoha dalšími. Zdá se, že sám Buddha rád hovořil k *Sāriputtovi*, jelikož tak činil často a mnoho jeho rozprav bylo určeno ‚vojevůdci Dhammy‘, užívajícímu tento titul, kterým ho obdařil.

Jednou *Sāriputta* opakoval slova, která mistr řekl při jiné příležitosti *Ānandovi*: *„Toto je celý čistý život (brahmacariya), totiž dobré přátelství, dobré společenství, dobré sdružování.“*

Pomocník společníků v čistém životě

Mezi *bhikkhuy* *Sāriputta* vynikal jako ten, který pomáhal ostatním. K tomu nalezneme odkaz v *Devadaha-suttě*. Nějací *bhikkhuové*, kteří navštívili Buddhu, od něj pak přijali formální svolení k návratu. Buddha jim poradil, aby šli za *Sāriputtou* a přijali svolení k návratu také od něj, přičemž jim řekl: *„Sāriputta, bhikkhuové, je moudrý a je pomocníkem svých společníků v čistém životě.“* Komentář k vysvětlení těchto slov říká: *„Sāriputta pomáhal dvěma způsoby, materiální pomocí (āmisānuggaha) a pomocí v Dhammě (dhammānuggaha).“*

Materiální pomoc

Říká se, že *thera* nechodil na almužní obchůzky v časných ranních hodinách, tak jako ostatní *bhikkhuové*. Když *bhikkhuové* odešli, obcházel celý klášterní pozemek a kdekoli uviděl nezametené místo, zametl ho, kdekoli nebyl odklizen odpad, odklidil ho, kde nebyla řádně uspořádána lůžka, sedadla či hliněné nádoby, dal vše do pořádku. Dělal to proto, kdyby snad jiní nebuddhističtí asketové navštívili klášter, aby neviděli nepořádek a nemohli mluvit o nedbalosti *bhikkhuů*. Byl také zvyklý chodit do haly pro nemocné, kde utěšoval pacienty a ptal se na jejich potřeby. K obstarání jejich přání bral s sebou mladé novice a odcházel hledat léky buď na obvyklé almužní obchůzce nebo na nějaké vhodné místo. Když obdržel léky, dal je novicům, přičemž jim říkal: *„Péči o nemocné mistr chválí. Nyní běžte, dobří lidé, a buďte dbalí.“* Poté, co je poslal zpět do klášterní

místnosti pro nemocné, šel na almužní obchůzku nebo pojedl své jídlo v domě dárců. Takové byly jeho zvyky, když nějaký čas prodléval v klášteře.

Když ale pěšky putoval se Vznešeným, nešel spolu s nejpřednějšími z *bhikkhū*, obutý v sandálech a s deštníkem v ruce jako někdo, kdo si myslí: „Jsem hlavní žák“, nýbrž nechal mladé novice, aby vzali jeho misku, roucha a poslal je s ostatními, zatímco on sám se nejprve postaral o ty, kteří byli staří, velmi mladí či nezdraví, přičemž potíral olejem zraněná místa na jejich tělech. Potom, buď později ve stejný den, nebo následující den, odešel spolu s nimi.

Jednou, když z tohoto důvodu *Sāriputta* přišel později na místo, kde ostatní odpočívali, nesehnal již vhodný příbytek na noc, a tak se usadil pod stan vyrobený z rouch. Uviděl to mistr a následující den svolal *bhikkhū* k shromáždění, kde jim vyprávěl příběh o slonu, opici a koroptvi. Zvířata se domluvila, že budou žít společně podle pravidel seniority, a proto nejstaršímu ostatní prokazovali úctu. Na základě toho mistr stanovil pravidlo, že „*příbytky mají být přidělovány podle seniority.*“ Takto tedy ctihodný *Sāriputta* poskytoval materiální pomoc.

Někdy dával materiální pomoc zároveň s pomocí v *Dhammē*, například když navštívil *Sāmītiguttu*, který zesláblý trpěl leprou. Komentář k *Theragāthā* praví, že řekl *Sāmītiguttovi*: „*Příteli, tak dlouho dokud tvojí skupiny (hmota, pociťování, vnímání, formace a vědomí), je veškeré pociťování pouze strast. Až když zde nejsou žádné skupiny, není zde žádná strast.*“ Takto mu dal *Sāriputta* „nazírání pociťování“ jako předmět meditace a odešel. *Sāmītigutta* pak následoval *therūv* pokyn a rozvinul vhléd a šest nadobyčejných sil (*chalabhiññā*) jako *arahat*.

Dalším příkladem byla návštěva *Anāthapiṇḍiky*, jenž ležel na smrtelné posteli, *Sāriputta* ho navštívil doprovázen *Ānandou*. *Sāriputta* rozprávěl umírajícímu muži o nepřipoutanosti a *Anāthapiṇḍika* byl touto hlubokou rozpravou velice dojat. Jiná rozprava u lože nemocného, kterou dal *thera Anāthapiṇḍikovi*, je zachována v *Sotāpattisamyuttē* (3. vagga, 6. sutta). V této rozpravě *Anāthapiṇḍikovi* připomenul, že ty věci, které vedou ke znovuzrození v bědných stavech, v něm již nejsou k nalezení, zato je obdařen čtyřmi znaky vstupu do proudu (*sotāpattiyanga*) a osmi články stezky a když toto uváží, jeho bolesti ustoupí. Následně jeho bolesti ustoupily.

Jednou *thera Channa* ležel nemocný s velkými bolestmi. Ctihodný *Sāriputta* ho poctil návštěvou společně s *therou Mahā Cundou*. Když *Sāriputta* uviděl muka nemocného *bhikkhū*, ihned se nabídl, že pro něj půjde hledat léky a vhodné jídlo. Ale *Channa* jim řekl, že se rozhodl vzít si život, a poté co odešli, tak učinil. Později Buddha vysvětlil, že čin *thery Channy* nepatřil k neprospěšným, protože byl bezúhonný a během umírání dosáhl *arahatství*. Tento příběh se nachází v *Channovāda-suttē* (M. 144).

Pomoc v Dhammē

Říká se, že kdykoli *Sāriputta* dával rady, činil tak s bezmeznou trpělivostí. Radil a poučoval třeba stokrát nebo tisíckrát, dokud jeho žák nedosáhl plodu vstupu do proudu. Teprve tehdy ho propustil a dával rady ostatním. Velký byl počet těch, kteří dosáhli *arahatství*, když předtím přijali jeho poučení a s důvěrou ho následovali. V *Saccavibhanga-suttē* (M. 141) Buddha říká:

„*Sāriputta je jako matka, která vychovává, zatímco Moggallāna je jako pečovatelka těch, kteří byli vychováni. Sāriputta je zaměřen na výcvik k dosažení plodu vstupu do proudu a Moggallāna na výcvik k dosažení nejvyššího cíle.*“

Na vysvětlení této pasáže komentář říká: „Když *Sāriputta* přijímal žáky k výcviku, ať už vstoupili do řádu u něj nebo u někoho jiného, podporoval je materiální pomocí a pomocí v *Dhammě*. Staral se o ně, když byli nemocní, vybíral pro ně meditační předmět a konečně, když poznal, že dosáhli vstupu do proudu a stojí mimo nebezpečí pádu do nižších světů, propustil je s přesvědčením, že „nyní mohou vlastní mužnou silou uskutečnit vyšší úrovně probuzení.“

Takto prostý starostí o jejich budoucnost, začal učit novou skupinu žáků. Ale *Mahā Moggallāna*, když cvičil žáky podobným způsobem, o ně nepřestával mít starosti, dokud nedosáhli *arahatství*. Bylo to proto, že si uvědomoval to, o čem mistr řekl: „Jako i malý výkal ošklivě zapáchá, tak neschvaluji ani krátkou dobu existence (*bhava*), byť není delší než lousknutí prstů.“

Ačkoli komentář ke sbírce *Majjhima-nikāya* říká, že *Sāriputta* byl zvyklý vést své obvyklé žáky pouze ke vstupu do proudu, v jednotlivých případech pomáhal *bhikkhūm* k dosažení vyšších úrovní. Například komentář ke sbírce *Udāna* říká, že „v té době byli *bhikkhuové* ve vyšším výcviku zvyklí často přicházet za ctihodným *Sāriputtou* zeptat se na meditační předmět, který by jim mohl pomoci dosáhnout tři vyšší stezky.“ Jedním z nich byl *thera Lakuntika Bhaddiya* (Trpaslík), v té době vstoupivší do proudu, který po přijetí poučení od *Sāriputty* dosáhl *arahatství*. Je zde také případ ctihodného *Anuruddhy* zaznamenaný v předchozí kapitole.

Tímto způsobem ctihodný *Sāriputta* poskytoval pomoc v *Dhammě*. Byl velkým vůdcem a vynikajícím duchovním rádcem. K tomu ho nepřivedlo pouze hluboké a citlivé porozumění lidské mysli, ale také lidský zájem o ostatní, jenž musel být velice povzbudivý pro ty, kdo byli pod jeho vedením. Nyní již vidíme, jak byl vždy ochotný rozdávat chválu všude tam, kde to bylo patřičné, a také jak byl vždy nadšený pro setkávání s ušlechtilými *bhikkhuy*, zvláště s těmi, které mistr chválil. Jedním takovým byl *thera Mantāniputta*. Když se *Sāriputta* dověděl, že přišel na návštěvu, šel se s ním setkat. Aniž mu řekl kdo je, vyslechl *Punnovu* velkou rozpravu o přirovnání k dostavníkům (M. 24), načež ji velice chválil.

Sāriputta spojoval vlastnosti dokonalého učitele s vlastnostmi dokonalého přítele: pomáhal fyzicky stejně jako duchovně *bhikkhūm* pod svým dohledem, držel je pod kontrolou laskavými radami, jejich zasloužilé úsilí povzbuzoval chválou, vedl je po stezce a prokazoval ve všem, co dělal, soucitný zájem, který přitahoval ty nejlepší žáky. Byl vždy připraven pomoci jakýmkoli způsobem, v malých věcech stejně jako ve velkých. Sám naplněn přednostmi čistého života, rychle viděl přednosti u ostatních. Byl mistrem rozvíjení těchto vlastností u těch, v nichž byly skryté, a mezi prvními chválil ty, v nichž byly plně rozvinuté. Jeho stylem nebyla chladná, odměřená přisnost, ale duševní vznešenost, jež patří k těm nejkrásnějším a nejdražším lidským vlastnostem.

Dědic Dhammy

Ve dvou odstavcích v *Theragāthā* (995, 996) ctihodný *Sāriputta* vypráví, jakým způsobem dosáhl *arahatství*. Říká v nich: „Stalo se to, když Vznešený vykládal *Dhammu* jinému. Tuto řeč o *Dhammě* jsem soustředěně vyslechl pro své vlastní dobro. A ne marně. Odstraněním všech zákalů jsem dosáhl osvobození.“

V následujících dvou verších *thera* prohlašuje, že nepociťoval sklon k rozvíjení pěti nadobyčejných sil (*abhiññā*). Nicméně *Iddhividha-kathā* (*Patisambhidāmagga*) mu připisuje schopnost vysokého soustředění nazývaného ‚síla zásahu soustředěním‘ (*samādhivipphara-iddhi*), které umožňuje zasáhnout do jistých fyziologických procesů nebo jiných

přirozených událostí. Jeden příběh z *Visuddhimaggy* (12), popisuje, jak jednou, když ctihodný *Sāriputta* žil s *therou Mahā Moggallānou* v *Kapotakandaře*, seděl v meditaci na otevřeném prostranství s čerstvě oholenou hlavou. Tehdy ho do ní zlomyslně udeřil zlý démon. Úder byl velmi silný, ale *thera* byl pohroužen v soustředění, následkem čehož neutrpěl škodu. Pramenem tohoto příběhu je *Udāna* (4,4), kde popis pokračuje následovně:

„Ctihodný *Mahā Moggallāna* uviděl tuto příhodu, přistoupil ke ctihodnému *Sāriputtovi* a zeptal se ho: *‘Příteli, jsi spokojený? Jsi v pořádku? Nemáš žádné potíže?’* *‘Jsem spokojený, příteli Moggallāno, jsem v pořádku, pouze má hlava mě trochu tíží.’*“

Načež ctihodný *Mahā Moggallāna* řekl: *‘Jak úžasné, příteli Sāriputto, jak podivuhodné, jakou velkou psychickou sílu a moc má ctihodný Sāriputta. Právě tě, příteli Sāriputto, jistý démon udeřil do hlavy, a byl to mocný úder. Takovým úderem je možné skolit slona nebo rozštípnout skálu. Ale ctihodný Sāriputta řekl pouze: ‘Jsem spokojený, příteli Moggallāno, jsem v pořádku, pouze má hlava mě trochu tíží.’*“

Pak ctihodný *Sāriputta* odpověděl: *‘Jak úžasné, příteli Moggallāno, jak podivuhodné, jakou velkou psychickou sílu a moc má ctihodný Moggallāna, že může kdykoliv uvidět démona. Pokud jde o mě, já nevidím ani bahenního skřítka.’*“

Anupada-sutta zahrnuje *Buddhův* popis *Sāriputtových* meditačních schopností. *Vznešený* v ní prohlašuje, že *Sāriputta* ovládá devět meditačních schopností – čtyři jemnohmotné *jhāny* (pohroužení), čtyři nehmotné *jhāny* a ustání vnímání a pocitování. *Thera* sám zmiňuje tuto skutečnost, když hovoří k *Ānandovi*, dodává, že ve všech těchto stavech byl prostý jakékoliv domýšlivosti (pocitu jáství): *‘Neměl jsem takové myšlenky jako: ‘Já vstupuji do jhāny, já jsem v jhāně, já se vynořuji z jhāny’.*“

Při jiné příležitosti líčí *Ānandovi*, jak dosáhl takového rozvinutí soustředění, kde vzhledem k prvku země v něm nebylo vnímání tohoto prvku. Bylo v něm pouze vnímání toho, že *‘odpoutání (nibbāna) je ustání bytí (bhava-nirodha).’*“

Tento nezaujatý postoj k *jhānickým* stavům mohlo způsobit meditativní *‘prodlévání* v prázdnotě (*suññata-vihāra*)’, které ctihodný *Sāriputta* rozvinul. V *Pindapātaparisuddhi-suttě* (M. 151) čteme, že se *Buddha* jednou zmínil o zářivých rysech ctihodného *Sāriputty* a zeptal se ho, jakým stavem mysli způsobuje tuto záři. Ctihodný *Sāriputta* odpověděl, že často cvičí prodlévání v prázdnotě, na což *Buddha* řekl, že ta je příbytkem velkého muže (*Mahāpurisa-vihāra*) a pokračoval v detailním popisu. *Udāna* zaznamenává, že při třech příležitostech mistr viděl ctihodného *Sāriputtu*, jak sedí v meditaci mimo klášter a tehdy pronesl verše (*udāna*), kterými chválil pevnou a klidnou mysl.

Můžeme si představit ctihodného *Sāriputtu*, jak sedí v meditaci v lesním útulku, tak jak to popisuje *Devadaha-sutta (Khandha-samyutta 2)*, ve které se praví, že jednou *Vznešený* prodléval v kraji *Sakyů*, v tržním městě *Devadaha*. Tehdy ctihodný *Sāriputta* prodléval nedaleko od *Vznešeného*, v lese *Elagala*. Komentář k tomuto textu říká: *‘Ve městě Devadaha, v lese Elagala, byl lesní útulek. Tento les roste na místě, kde je trvalá zásoba pramenité vody. Lidé zde zhotovili lesní útulek pomocí čtyř sloupů, kolem nichž vysázeli stromy, jejichž větve dotvořily střechu. Místo k sezení udělali z cihel prosypaných pískem. Bylo to klidné místo k trávení dne, kam od vody vanul svěží vánek. Mohl to být docela dobře nějaký takový prostý příbytek jako tento, v němž Buddha viděl Sāriputtu pohrouženého v meditaci, když chválil utišení a odpoutání jeho žáků.’*“

O dosažení analytického poznání (*patisambhidā-ñāna*) ctihodný *Sāriputta* mluví v *Aṅguttara-nikāyi* (4,172): *‘Bylo to půl měsíce po mém vstupu do řádu, přátelé, kdy jsem uskutečnil ve všech částech a detailech analytické poznání smyslu (attha), analytické poznání jevů (dhamma), analytické poznání jazyka (nirutti) a analytické poznání nápaditosti*

(patibhāna). Vykládám to mnoha způsoby, učím tomu, seznamuji s tím, ustanovuji to, odhaluji to, vysvětluji to a objasňuji to. Jestliže má někdo pochybnosti nebo nejistotu, může se mě zeptat a já mu to vysvětlím.“

Z toho všeho je zřejmé, že ctihodný *Sāriputta* byl mistrem všech těchto poznání, jež zahrnují i nejvyšší poznání. Co vhodnějšího by o něm mohlo být řečeno, než to, co řekl sám Buddha:

„Jestliže někdo může pravdivě prohlásit, že dovedl k mistrovství a k dokonalosti ušlechtilou ctnost, ušlechtilé soustředění, ušlechtilou moudrost a ušlechtilé osvobození, pak je to Sāriputta, kdo to může pravdivě prohlásit. Jestliže někdo může pravdivě prohlásit, že je opravdový syn Vznešeného, zrozen z jeho úst, zrozen z Dhammy, stvořen z Dhammy, dědicem Dhammy, a ne dědicem materiálních věcí, pak je to Sāriputta, kdo to může pravdivě prohlásit. Po mě, bhikkhuové, je to Sāriputta, kdo roztáčí nejvyšší kolo Dhammy, stejně jako ho roztáčím já.“ (M. 11, Anupada-sutta)

Ten, kdo roztáčí kolo Dhammy

Sāriputtovy rozpravy a zaznamenané výroky, které jsou mu připisovány z obsáhlého celku učení, mohou pro svůj obsah a rozmanitost stát vedle samotných mistrových. *Sāriputta* skvěle rozuměl tomu, jak přehledně uspořádat a prezentovat bohatý obsah Dhammy, způsobem, jenž byl intelektuálně zajímavý a zároveň inspirující k praktickému úsilí. Tento způsob výkladu dokládají dvě klasické rozpravy ze sbírky *Majjhima-nikāya*: v Rozpravě o správném názoru (*Sammāditṭhi-sutta*, M. 9) a ve Velké rozpravě o přirovnání ke sloní stopě (*Mahāhatthipadopama-sutta*, M. 28).

Rozprava o přirovnání ke sloní stopě

Velká rozprava o přirovnání ke sloní stopě je mistrovským dílem metodického analytického zpracování. Začíná prohlášením, že čtyři ušlechtilé pravdy obsahují všechno, co je prospěšné, a pokračuje ztotožněním pravdy utrpení s pěti osobnostními skupinami ulpívání (*upādāna-khandha*). Z nich je vybrána skupina hmoty k detailnímu rozboru, je uvedeno její složení ze čtyř velkých prvků, z nichž se každý označuje jako vnitřní a vnější. Části těla a tělesné procesy zahrnuté do vnitřních elementů jsou uvedeny detailně a je řečeno, že vnitřní i vnější prvky neobsahují ani netvoří nějaké ‚já‘. Toto jasné vidění (vhled) vede ke znechucení těmito prvky a k odpoutání se od nich. V rozpravě *Sāriputta* dále uvádí pomíjivost mocných vnějších prvků, když jsou zahrnuty do velkých přírodních procesů, a v kontrastu k nim vyzdvihuje skutečnost, že toto drobné tělo, jež je produktem toužení, nemůže být nikdy nahlíženo jako ‚já‘ nebo ‚moje‘ nebo pojímáno ve smyslu ‚já jsem‘. Dále říká, že *bhikkhu* s takto upevněným jasným viděním, střetne-li se s urážkami, obviňováním a nepřátelstvím jiných lidí, je schopný střízlivě analyzovat situaci a zachovat nadhled. Poznává, že toto nepříjemné pociťování, které v něm vzniká, je následkem doteku ucha, jenž sám o sobě není ničím víc než podmíněným jevem a všechny složené části situace poznává jako pomíjivé. Toto rozeznává vzhledem k doteku, pociťování, vnímání, formacím a vědomí. V tomto bodě rozpravy vidíme, že ostatní čtyři skupiny, mentální (psychické) součásti osobnosti, jsou uvedeny v organickém kontextu společně se zmíněnými druhy doteku. Rozprava pak pokračuje:

„Potom se jeho mysl, právě tím, že má za předmět pouze prvky, stane radostnou, spokojenou, upevněnou a sjednocenou, a i když bude napadán a zraňován, pomyslí si: ‘Toto tělo je takové povahy, že je náchylné k takovým zraněním.’ Nato si vzpomene na mistrovo přirovnání k pile‘ a rozhodne se následovat Buddhovo pobídnutí snášet všechna zraňování s trpělivostí, ať by se přihodilo cokoliv.“

Rozprava však pokračuje, že i když si bhikkhu vzpomene na Buddhu, Dhammu a Saṅghu, ale jeho trpělivost není upevněná, bude pociťovat nutkavost a zahanbení, a i přes svou vzpomínku na tři klenoty nedosáhne vyrovnanosti. Když však jeho trpělivost zůstane upevněná, bude zakoušet štěstí. „Mnohého dosáhl takový bhikkhu, který je s tímto v souladu,“ říká sutta. Všechny čtyři prvky jsou zde zpracovány identicky.

Závěrečná část začíná přirovnáním těla a jeho složených částí k domu, který je postaven z různých součástí. Potom následuje výklad závislého vznikání šesti druhů vědomí. Je zmíněno pět smyslových orgánů a pět smyslových oblastí (předmětů těchto orgánů) jakožto základní podmínky pro vznikání pěti druhů vědomí. Z toho odvozená hmota je zde uvedena přednostně, čímž je dovršeno zpracování skupiny hmoty (*rūpa-khandha*). V takto vzniklém stavu vědomí je obsaženo všech pět skupin, prostřednictvím něhož může být porozuměno jejich spojení, stejně jako jejich závislému vznikání. V této souvislosti Sāriputta cituje mistra: „Kdo rozumí závislému vznikání, ten rozumí Dhammě, a kdo rozumí Dhammě, ten rozumí závislému vznikání.“

Rozprava pokračuje: „Toužení, sklony a připoutanost k těmto pěti skupinám – to je vznik strasti. Odstranění tohoto toužení, sklonů a připoutanosti – to je ustání strasti. O bhikkhuovi, který tomu porozuměl, se říká: ‘Mnohého dosáhl takový bhikkhu, který je s tímto v souladu.’“

Výklad je tak nasměrován ke čtyřem ušlechtilým pravdám. Tato rozprava je vsutku podobná složitě a krásně hudební skladbě, zakončené slavným a majestátním akordem.

Sammāditṭhi sutta

Jiný příklad výkladu ctihodného Sāriputty je *Sammāditṭhi-sutta* (Rozprava o správném názoru). Toto mistrovské dílo rovněž poskytuje rámec pro další zpracování, jak je to podáno v rozsáhlém komentáři k této *suttě*. Komentář říká: „V Buddhových proslvech, shromážděných v pěti velkých *nikāyích*, není jiná rozprava, ve které by byly dvaatřicetkrát vyjádřeny čtyři ušlechtilé pravdy a dvaatřicetkrát vyjádřen stav arahatství, než Rozprava o správném názoru“ (tato poslední věta se vztahuje k větě: není jiná rozprava). Rozprava nám rovněž podává původní mistrův výklad závislého vznikání s malými, ale velmi poučnými obměnami. K vyjádření správného nazírání čtyř ušlechtilých pravd je použito všech článků závislého vznikání a rovněž doplňujících pasáží, což umožňuje jejich širší a hlubší pochopení. Tato rozprava byla často používána za účelem poučení po celá staletí až do dnešního dne.

Samacitta sutta

Další z rozprav ctihodného Sāriputty je *Samacitta-sutta*, která byla vyslechnuta ‚božstvy klidné mysli‘. Týká se prvních tří stavů probuzení (osvobození): stavu toho, kdo vstoupil do proudu (*Dhammy*), stavu toho, kdo se jen jednou vrátí (na tento svět, aby zde učinil konec strasti) a stavu toho, kdo se již nevrátí (na tento svět a vyvstane v čistých nebeských příbytcích, kde učiní konec strasti). Jejím účelem je objasnit otázky zmíněných božstev ohledně jejich znovuzrození, ať ve světě smyslového potěšení nebo v jemnohmotných či nehmotných světech, které je závislé na způsobu jejich praxe a na

zbývajících poutech k existenci. Je to velmi krátká rozprava, ale podle tradice měla vynikající účinek na velké množství *devů*, kteří se shromáždili k jejímu vyslechnutí. Říká se, že celá řada z nich dosáhla *arahatství* a nespočetně z nich dosáhlo vstupu do proudu. Tato rozprava ctihodného *Sāriputty* ve skutečnosti patří k málu rozprav, které měly neobvykle dalekosáhlé důsledky mezi bytostmi vyšších světů, a ačkoli je to velmi stručný text bez komentářového vysvětlení, měl v následujících stoletích značnou pověst. Je to rozprava, jež byla přednesena *arahatem Mahindou* v den jeho příchodu na Cejlon. Proslulá cejlonská kronika *Mahāvamsa* (14,34) uvádí, že při té příležitosti rovněž naslouchali mnozí *devové* a dosahovali při tom porozumění *Dhammě*. Velká úcta, ve které je rozprava chována a silný účinek, jež se jí připisuje, mohou být přičteny skutečnosti, že pomáhá těm, kdo jsou na stezce, k vymezení jejich pozice a druhu znovuzrození, které mohou ještě očekávat. *Devové* na vyšších úrovních rozvoje mají někdy sklon nahlížet své nebeské stavy jako konečné a neočekávají zrození ve světě smyslového potěšení, což se někdy může stát. Tato rozprava jim dává kritéria, pomocí kterých mohou posoudit svoji pozici. Pro světské bytosti, které jsou stále mimo stezku, také nabízí hodnotnou orientaci k nasměrování správného úsilí.

Saṅgīti sutta a Dasuttara sutta

Saṅgīti-sutta (Recitace) a *Dasuttara-sutta* (Do deseti), dvě další rozpravy ctihodného *Sāriputty*, jsou zařazené jako poslední texty sbírky *Dīgha-nikāya*. Oba tyto texty jsou složené ze základních termínů nauky, je v nich rozčleněno mnoho předmětů spadajících do skupin od jedné do deseti. Důvodem pro členění pouze do deseti mohlo být to, že je jen velmi málo skupin základních termínů nauky přesahujících tento počet. Může to být také předpokladem k dobrému porozumění a k snadnějšímu zapamatování. *Saṅgīti-sutta* byla přednesena v přítomnosti Buddhy, který v jejím závěru vyjadřuje svůj souhlas. Zatímco v *Saṅgīti-suttě* jsou základní termíny nauky samostatně sestaveny v očíslovaných skupinách od jedné do deseti, v *Dasuttara-suttě* má každá z těchto deseti skupin dalších deset podskupin, které slouží k vyložení praktického významu těchto skupin. Například:

„Jedna věc - 1. je velkého významu, 2. by měla být rozvíjena, 3. by měla být plně pochopena, 4. by měla být opuštěna, 5. znamená úpadek, 6. znamená rozvoj, 7. je těžko proniknutelná, 8. by měla být vyvolána, 9. by měla být přímo poznána, 10. by měla být skutečněna. Co je tato jedna věc velkého významu? Dbalost v prospěšných věcech...”

Tyto texty musely být sestaveny v dosti pozdějším období Buddhova a *Sāriputtova* života, když už existoval velký soubor učení a pečlivě přenášené rozpravy, které potřebovaly uspořádat, aby byly připravené k používání, k tvorbě antologií z důležitých rysů *Dhammy*, aby se staly užitečnou pomocí v zevrubném studiu Učení.

Saṅgīti-sutta byla přednesena v čase smrti *Niganthy Nātaputty*. Na tom, ve které to bylo přesně době, se nicméně učenci neshodují. Byla to jistě tato událost, jež dala příležitost k přednesení této *sutty*, neboť mluví o nesouladu, rozkolu a neshodě, jež vznikly mezi *jinisty* bezprostředně po smrti jejich mistra *Niganthy Nātaputty*, zvaného též *Mahāvira*. Takto dal ctihodný *Sāriputta* varovný příklad, když ve své rozpravě zdůraznil, že tento text „by měl být všemi přednášen ve shodě a bez nesouladu, tak aby čistý život mohl přetrvat po dlouhou dobu pro blaho a štěstí bohů a lidí.“ Komentátoři říkají, že *Saṅgīti-sutta* vyjadřuje ‚chut' souladu‘ (*sāmaggi-rasa*) v Učení, jež je posílena schopným přednesem (*desanā-kusalatā*). Praktický význam *Dasuttara-sutty* ukazují úvodní verše ctihodného *Sāriputty*:

„Vyložím přednes *Dasuttara* (Do deseti), učení o dosažení odpoutání (*nibbāny*), o ukončení strasti a osvobození od všech pout.“ (*Dasuttaram pavakkhāmi dhammam nibbānapattiyā dukkhassantakiriyāya sabbaganthapomocanam.*)

Zdá se pravděpodobné, že tyto dvě rozpravy sloužily jako jistý ukazatel k vybraným částem učení. Mohly být rovněž použitelné pro ty *bhikkhuy*, kteří si nepamatovali velké množství textů. Mohly jim být nápomocné ve zpřítomnění mnohých aspektů Učení ve formě, jež byla lehce zapamatovatelná a zpracovatelná. Obě tyto rozpravy obdivuhodně ilustrují *Sāriputtovu* starost a zájem o zachování *Dhammy* a jeho systematický způsob, který mu umožnil *Dhammu* přednášet neporušenou ve všech jejích detailech. Z těchto důvodů poskytoval ‚studijní pomůcky‘, mezi něž patří tyto a další rozpravy, stejně tak jiná díla, jako je *Niddesa*.

Niddesa

Výčet ostatních rozprav přednesených ctihodným *Sāriputtou* je zahrnut na konci tohoto textu. Nyní se obrátíme k úvaze o delších kanonických pracích, jež jsou mu přisuzovány. První je *Niddesa*, která patří do sbírky *Khuddaka-nikāya* v Koši rozprav (*sutta-piṭaka*). Je to práce výlučně komentářového charakteru, zahrnutá do pálijské *Tipiṭaky* (Trojího koše). Z jejích dvou částí je *Mahā-niddesa* komentářem k *Atthaka-vagga* ze *Sutta-nipāty*, zatímco *Cūla-niddesa* komentuje *Parāyana-vaggu* a *Khaggavisāna-suttu* rovněž ze *Sutta-nipāty*.

Atthaka-vagga a *Parāyana-vagga* jsou poslední dvě části *Sutta-nipāty* a nepochybně patří k nejstarším částem nejen této sbírky, ale celého Koše rozprav. Byly vysoce uznávané již v počátečních dnech *Saṅghy* a buddhistické laické veřejnosti, jak to dosvědčuje skutečnost, že ve sbírce *Udāna* jsou zaznamenány recitace z *Atthaka-vaggy* přednesené *Sona therou* a ve sbírce *Anguttara-nikāya* recitace z *Parāyana-vaggy* přednesené laickou žačkou *Nandamātou*. Sám Buddha, při nejméně pěti příležitostech, dává výklad veršů obsažených v těchto dvou částech *Sutta-nipāty*. Nehledě na vysokou váženost, ve které byly evidentně drženy, skutečnost, že tyto dvě veršované sbírky obsahují početné archaické výrazy a hluboká rčení, způsobila, že již v brzké době k nim byl sestaven komentář, aby se staly srozumitelnějšími, který byl později zahrnut do kanonických spisů. Tradiční přisouzení tohoto komentáře ctihodnému *Sāriputtovi* musí být nahlíženo jako vysoce věrohodné. Je zcela v povaze *Sāriputtova* zájmu o metodické poučení *bhikkhū*, že *Niddesa* neobsahovala pouze výklady slov, vysvětlení kontextů a citace Buddhových slov, ale rovněž látku, jež měla zřetelný charakter jazykovědného poučení, jako např. uvedení mnohých synonym vyložených slov. O tomto předmětu napsal profesor E. J. Thomas následující:

„Nejcharakterističtější rys díla *Niddesa* spočívá v seznamu synonym komentovaných slov. Takové seznamy nejsou používány k vysvětlení smyslu slova v konkrétním kontextu. Opakují se ve stejné formě, kdekoli se toto slovo objeví a byly zřejmě zamýšleny k poučení ve stejném smyslu jako moderní kóša (slovník)... Mnoho z toho lze nalézt rovněž v knihách *Abhidhammy*, ale v *Niddese* se to používá jako obecné schéma uplatněné i v pasážích, pro které to nebylo přímo zamýšleno... Tento systém umožňuje studium slovní zásoby kánonu a vysvětlení archaických výrazů, ale ne další gramatický výklad, kromě popisu jistých termínů jako částic... V *Niddese* tak máme přímý záznam obecného systému poučení uplatněného pro určitou práci, který spočívá ve vysvětleních, výkladech Učení a slovních výkladech počátků gramatiky (mluvnice). Knihy *Abhidhammy* a příbuzná díla jako *Patisambhidā-magga* vykazují další stopy existence

tohoto způsobu práce. Vykazují tento systém, který je jednoznačně uveden v *Niddese* (1,234) a na dalších místech, jako čtyři druhy analýz (*patisambhidā*): analýza smyslu (*attha*), analýza jevů (*dhamma*), analýza jazyka (*nirutti*) a analýza nápaditosti (*patibhāna*). *Nirutti* (analýza jazyka) zmíněná v *Niddese* je předmětem, o kterém bychom mohli předpokládat, že existoval, když byla pālijština živým jazykem. Všechny gramatické analýzy, které byly provedeny, se týkaly zastaralých výrazů ze spisů. Neobvyklé gramatické útvary byly vysvětleny a staré termíny byly nahrazeny dobově užívanými slovy. Je zřejmé, že tyto úpravy byly nezbytné kvůli dlouhodobému používání příslušných textů.“

Ctihodný *Sāriputta* prohlásil, že dosáhl čtyř druhů analytického poznání (*patisambhidā*) dva týdny po svém vstupu do řádu, tj. že dosáhl *arahatství*. Tato skutečnost a široké uplatnění gramatických analýz v *Niddese* činí zcela pravděpodobné, že byl skutečně autorem obou děl, *Niddesy* a *Patisambhidā-maggy*.

Mahā-Niddesa obsahuje rovněž komentář k *Sāriputta-suttě* (nazývané též *Therapañha-sutta*), jež tvoří poslední text *Atthaka-vaggy*. První část tohoto textu je přisuzována *Sāriputtovi*, je psána ve verších, které chválí mistra a seznamuje s otázkami, jenž mu byly položeny. *Mahā-Niddesa* vysvětluje, že úvodní pasáž se vztahuje k Buddhovu návratu z nebe *Tāvātimsa*, poté, co zde učil *Abhidhammu*. Kromě toho neobsahuje pouze jeho otázky. Podstatnou částí tohoto textu jsou Buddhovy odpovědi. *Patisambhidā-magga* má vzhled příručky vyšších buddhistických studií a její rozsah je stejně široký jako rozsah myslí jejího pověstného autora. Na začátku je uvedeno pojednání o 72 typech poznání (*ñāna*) a o různých typech špatných spekulativních názorů (*micchā-ditthi*). Obojí ukazuje metodickou a pronikavou mysl ctihodného *Sāriputty*. V pojednání o poznání, stejně jako v dalších kapitolách této práce, lze nalézt velké množství termínů nauky objevujících se poprvé a pouze v díle *Patisambhidā-magga*. Rovněž obsahuje rozpracování termínů a učení, které jsou zmíněny pouze stručně v jiných starších částech Koše rozprav. Dodatkem k tomu obsahuje látku o meditacích velkého praktického významu, jako například uvědomění nádechu a výdechu (*ānāpānasati*), rozvíjení dobrotivosti (*mettā-bhāvanā*) a mnoho cvičení vhledu. K uvedení rozmanitosti námětů jsou zde rovněž velmi krásné pasáže hymnického charakteru o velkém soucitu *Tathāgaty*. *Mahānāma thera* z Cejlonu, který napsal *Saddhammappakāsini*, komentář k této práci, ji sebejistě přisuzuje ctihodnému *Sāriputtovi* a v úvodních pasážích vyjadřuje výmluvnou chválu tomuto velkému *therovi*. V samotném díle *Patisambhidā-magga* je *Sāriputta* zmíněn dvakrát, jednou jako ten, kdo je obdařen *samādhī-vipphara-iddhī* (nadobyčejnou silou zásahu soustředěním), v kapitole *Iddhividha-kathā* a dále v *Mahā-pañña-kathā*, *Solasa-pañña-Niddesa*, kde se říká: „*Ti, jejichž moudrost je stejná jako moudrost Sāriputty, do jisté míry sdílejí poznání Buddha.*“

Abhidhamma

Pojďme nyní k jednomu z nejvýznamnějších příspěvků ctihodného *Sāriputty* k buddhistickému učení. Podle tradice (komentář *Atthasālinī*) Buddha v nebi *Tāvātimsa* učil *Abhidhammu* svou matku, královnu *Māyu*, která se zrodila jako božská bytost v tomto světě. Údajně tak měl činit po tři měsíce. Když se každý den vracel pro jídlo, měl *Sāriputtovi* sdělit metodu (*ñāya*) té části *Abhidhammy*, kterou zrovna učil. *Atthasālinī* říká:

„*Takto byla hlavnímu žákovi, který byl obdařen analytickým poznáním, sdělena metoda, jako kdyby Buddha stál na kraji břehu a ukazoval mu otevřenou dlaní oceán. Takto se nauka, kterou učil Vznešený stovkami a tisíci metodami, stala pro theru velice jasnou.*“

Nato *thera* vyložil svým pětistům žákům to, co se naučil. Dále se říká: „Textový řád *Abhidhammy* pochází od *Sāriputty*. Rovněž jím byly stanoveny číselné série ve Velké knize (*Paṭṭhāna*). Tímto způsobem, aniž by zkazil původní nauku, založil číselné série v řádu sestaveném pro snadné učení, zapamatování a studium Nauky.“ *Aṭṭhasālinī*, komentář k dílu *Dhammasaṅgani*, rovněž přisuzuje *Sāriputtovi* následující příspěvky ke kanonické *Abhidhammē*: 1) 42 párů v *Suttanta-mātikā*, které následuje *Abhidhamma-mātikā*, jež obě uvádějí sedm knih *Abhidhammy*. 42 párů ze *Suttanty* je vyloženo i v *Dhammasaṅgani*. 2) Čtvrtá a poslední část *Dhammasaṅgani*, *Atthuddhara-kanda*, shrnutí. 3) Uspořádání pro recitaci *Abhidhammy* (*Vacanamagga*). 4) Číselná část (*gananācāra*) knihy *Paṭṭhāna*.

V *Anupada-suttē* Buddha sám hovoří o *Sāriputtových* analýzách meditativního vědomí v jeho hlavních mentálních projevech, které *Sāriputta* zakusil ve své vlastní zkušenosti, když postupně vyvstávaly v každém jeho stavu uskutečnění. Tyto analýzy mohou dost možná být zestručněním podrobných analýz *jhānového* vědomí, které jsou uvedené v *Dhammasaṅgani*. Vzhledem k *Sāriputtovu* mistrovství v *Dhammē* a jejímu výkladu, Buddha řekl:

„Podstata Dhammy, bhikkhuové, byla Sāriputtou tak dobře proniknuta, že i kdybych mu po celý den pokládal otázky různými slovy a způsoby, Sāriputta by na ně po celý den různými slovy a způsoby odpovídal. I kdybych mu kladl otázky po celou noc, po celý den a noc, po dva dny a noci ... po sedm dní a nocí, Sāriputta by po stejnou dobu vykládal význam různými slovy a způsoby.“ (*Nidāna-samyutta* 32)

Při jiné příležitosti Buddha pronesl toto přirovnání: *„Bhikkhuové, když je nejstarší syn vládce světa obdařen pěti vlastnostmi, tak správně roztáčí kolo zákona, které roztočil jeho otec. A toto kolo zákona nemůže být zatočeno zpět žádnou nepřátelskou lidskou bytostí. Co je těchto pět vlastností? Zde nejstarší syn vládce světa zná, co je prospěšné, zná zákon (dhammu), zná správnou míru, zná správný čas a zná lidi (společnost, se kterou jedná). Podobně, bhikkhuové, je i Sāriputta obdařen pěti vlastnostmi a správně roztáčí nejvyšší kolo Dhammy, stejně jako ho roztáčím já. A toto kolo nemůže být zatočeno zpět žádným asketou, bráhmanem, božstvem nebo Brahmou, ani kýmkoli jiným na světě. Kterými pěti vlastnostmi? Zde, bhikkhuové, Sāriputta zná, co je prospěšné, zná Dhammu, zná správnou míru, zná správný čas a zná toto shromáždění (které oslovuje).“* (*Anguttara-nikāya* 5,132)

Ostatní *therové* nebyli pozadu ve svém uznání. *Thera Vangīsa* ve svých verších ve sbírce *Theragāthā* (1231-3) chválí *Sāriputtu*, který „učí stručně i podrobně“, zatímco další *therové* jako *Mahā Kassapa* a *Mahā Moggallāna* ve stejné sbírce rovněž vyjadřují svůj díl chvály (v. 1082-5, 1158, 1176-7, 1182). Ctihodný *Mahā Moggallāna*, ke konci *Sāriputtovy* rozpravy o neposkvrněnosti (M. 5, *Anaṅgaṇa-sutta*), pronesl tato slova uznání:

„Pro bhikkhua, který slyšel výklad ctihodného Sāriputty, je to jako jídlo a pití pro jeho uši a mysl. Jak dobře odvrací své společníky od neprospěšného a zakotvuje je v prospěšném.“

Vztah, ve kterém tito dva hlavní žáci stáli jeden k druhému v záležitosti Učení, vysvětlil Buddha, když řekl: *„Sdružujte se, bhikkhuové, se Sāriputtou a Moggallānou a udržujte společenství s nimi. Jsou to moudří bhikkhuové a pomocníci svých společníků v čistém životě. Sāriputta je jako matka, která vychovává, zatímco Moggallāna je jako pečovatelka těch, kteří byli vychováni. Sāriputta je zaměřen na výcvik k dosažení plodu vstupu do proudu a Moggallāna na výcvik k dosažení nejvyššího cíle. Sāriputta je schopný podrobně vykládat čtyři ušlechtilé pravdy, vyučovat je a činit je srozumitelnými, přednášet je, odhalovat a vysvětlovat je a činit je jasnými.“* (M. 141)

„*Bhikkhuové, na základě důvěry by měl bhikkhu učinit toto správné rozhodnutí: 'Nechť se stanu takovým, jakým je Sāriputta a Moggallāna.'* Neboť Sāriputta a Moggallāna jsou vzorem a příkladem pro mé žáky, bhikkhu.“ (A. 11,131)

Sāriputtova velká pověst učitele Dhammy ho nadlouho přežila a stala se tradicí mezi pozdějšími buddhisty, což ukazují i závěrečné pasáže díla *Milinda-pañha*, napsaného o nějakých třista let později. Král *Milinda* zde přirovnává *theru Nāgasenu* k ctihodnému Sāriputtovi, když říká:

„*V tomto Buddhově učení není nikdo jiný jako ty k zodpovídání otázek, kromě thery Sāriputty, vojevůdce Dhammy.*“

Jeho věhlas žije dodnes, podporovaný učením tohoto velkého žáka, které je dochované v některých starších knihách buddhismu vedle slov jeho mistra.

Therovi příbuzní

Jak jsme již viděli, ctihodný Sāriputta byl zrozen v bráhmanské rodině ve vesnici *Nālaka*, nedaleko *Rājagahy*. Jeho otec se jmenoval *Vaganta* a jeho matka *Sāri*. Měl tři bratry, *Cundu*, *Upasenu* a *Revatu* a tři sestry, *Cālu*, *Upacālu* a *Sisupacālu*. Všech šest vstoupilo do Řádu a dosáhlo *arahatství*.

Cunda byl znám pod jménem *Samanuddesa*, což znamená ‚novic‘ v *Saigze*, poté než se stal *bhikkhuem*. Bylo to kvůli jeho rozlišení od *thery Mahā Cundy*. V době Sāriputtovy smrti byl *Cunda* jeho pečovatelem a byl to právě on, kdo informoval Buddhu o jeho odchodu z tohoto světa a kdo přinesl ostatky hlavního žáka. Tento příběh vypráví *Cunda-sutta*, jejíž osnova bude uvedena na jiném místě této knihy.

O *Upasenovi*, který se stal známý jako *Vagantaputta* neboli syn *Vaganty*, tak jako je Sāriputta syn *Sāri*, Buddha prohlásil, že je nejpřednější mezi těmi, kdo ‚vzbuzují důvěru ve všech ohledech‘ (*samantapāsādikā*). Zemřel na hadí uštknutí, jak je zmíněno v *Salāyatana-samyuttě* (7. vagga, 7. sutta).

Revata byl nejmladší z bratrů. Jeho matka si přála předejít tomu, aby usiloval o vstup do Řádu, a tak ho oženila, když byl ještě velmi mladý chlapec. O svatebním dnu ale uviděl babičku své budoucí ženy, 120 let starou ženu, která byla postižena všemi znaky sešlosti. Vystalo v něm znechucení vůči celému světskému životu. Pomocí lsti unikl ze svatebního obřadu a uprchl do *vihāry*, kde byl přijat do Řádu. V pozdějších letech, když se vydal na cestu, aby spatřil Buddhu, zastavil se v akátovém háji (*khadira-vana*) a zatímco zde trávil období dešťů, dosáhl *arahatství*. Potom se stal známým jako *Revata Khadiravaniya*, *Revata* z akátového háje. Buddha ho označil jako nejpřednějšího mezi těmi, ‚kdo prodlévají v lesích‘.

Tři sestry, *Cāla*, *Upacāla* a *Sisupacāla*, si přály následovat příklad svých bratrů, a tak vstoupily do Řádu *bhikkhunī* poté, co se vdaly. Každá měla ze svého manželství syna, který se jmenoval po své matce: *Cāla*, *Upacāla* a *Sisupacāla*. Tito tři synové rovněž vstoupili do Řádu, když přijali noviciát u *Revaty Khadiravaniyi*. Jejich dobré jednání bylo pochváleno ctihodným Sāriputtou, který se s nimi střetl, když odešel za svým mladším bratrem, který byl nemocný. Toto je zaznamenáno v komentáři ke sbírce *Theragāthā*.

Říká se, že k sestrám *Cāle*, *Upacāle* a *Sisupacāle* přistoupil zlý Mára s posměšnými a svůdnými otázkami, na které mu daly znamenité odpovědi. Toto je zaznamenáno ve sbírce *Therīgāthā* a v *Bhikkhunī-samyuttě*.

V kontrastu ke všemu tomu byla Sāriputtova matka oddanou bráhmankou a byla nepřátelská k Buddhovu učení a k jeho následníkům. V komentáři ke sbírce *Dhammapada*

je uvedeno, že jednou, když byl *Sāriputta* s velkou družinou *bhikkhū* ve své rodné vesnici *Nālaka*, přišel na almužní obchůzce do domu své matky. Jeho matka mu připravila místo na sezení a obsloužila ho jídlem, ale zatímco tak činila, pronesla urážlivá slova: „*Ó, ty jedlíku zbytků po ostatních. Když ti schází zbytky kyselých rýžových slupek, jdeš od domu k domu mezi cizince a olizuješ zbytky naběraček. Kvůli tomuto jsi odložil velké bohatství a stal ses bhikkhuem. Zničil jsi mě. Nyní jdi a jez!*“

Podobně, když obsluhovala jídlem ostatní *bhikkhuy*, řekla jim: „*Tak vy jste ti lidé, kteří z mého syna udělali svého poslíčka. Nyní jděte a jezte!*“ Tímto způsobem je pohanila. Ctihodný *Sāriputta* však neřekl ani slovo. Přijal své jídlo, snědl ho a v tichosti se vrátil do *vihāry*. Buddha byl o této příhodě informován ctihodným *Rāhulou*, který byl tehdy mezi oněmi *bhikkhuy*. Všichni *bhikkhuové*, kteří to slyšeli, byli překvapeni *therovou* velkou trpělivostí. Uprostřed tohoto shromáždění Buddha pronesl tyto pochvalné verše:

*„On, který je prostý zlosti a svědomitě vykonává své povinnosti,
který střeží pravidla a je prostý žádostí,
který zvládl sám sebe, takto nese své poslední tělo,
on je ten, kterého já nazývám bráhmanem.“*

Bylo to v samém závěru *Sāriputtova* života, kdy se mu podařilo svou matku obrátit k Učení. Tento příběh–budeme vyprávět později. Příhoda, která zde byla uvedena, nás vede k zamyšlení nad *therovými* velice šlechetnými vlastnostmi, nad jeho skromností, vyrovnaností a trpělivostí.

Prostý zlosti

Jednou Buddha prodléval v sousedství *Jetova* háje. Zde mezi sebou nějací lidé hovořili o ušlechtilých vlastnostech *thery* *Sāriputty*:

„*Tak velkou trpělivost má náš ušlechtilý thera, že i když ho lidé urážejí a napadají, nepocítuje ani stopu zlosti.*“ „*Kdo je to, že se nikdy nezlobí?*“ zeptal se nějaký bráhman, jenž zastával špatný názor. „*Je to náš thera* *Sāriputta,*“ řekli mu. „*To musí být tím, že ho nikdo nevyprovokoval,*“ odsekl jim. „*Není tomu tak, bráhmane,*“ odpověděli. „*Tak já ho tedy vyprovokuji k zlosti.*“ „*Zkus ho tedy vyprovokovat, jestli můžeš.*“ „*To nechte na mě, já vím přesně, co mu mám udělat,*“ řekl bráhman.

Když ctihodný *Sāriputta* vstoupil do města za almužnou, bráhman k němu ze zadu přistoupil a velkou ranou ho udeřil do zad. „*Co to bylo?*“ řekl *Sāriputta* a aniž by se otáčel, aby se podíval, pokračoval svou cestou. Nato ve všech částech bráhmanova těla vzplanul oheň výčitek. Padnul tváří k *therovým* nohám a prosil o odpuštění. „*A za co?*“ zeptal se *thera* mírně. „*Udeřil jsem tě, abych vyzkoušel tvoji trpělivost,*“ kajícímě řekl bráhman. „*Dobře, odpouštím ti tedy.*“ „*Ctihodný pane, jestliže jste ochoten mi odpustit, přijměte prosím jídlo v mém domě,*“ řekl bráhman. S těmito slovy vzal *therovu* almužní misku, kterou mu *thera* ochotně podal a vedl ho do svého domu, aby ho obsloužil jídlem. Ale ti, kteří viděli toto napadení, se rozzuřili, shromáždili se u bráhmanova domu ozbrojeni holemi a kamením, aby ho zabili.

Když se objevil ctihodný *Sāriputta* doprovázený bráhmanem, který nesl jeho misku, volali: „*To je dobře, ctihodný pane, že se tento bráhman vrátil.*“ „*Ale proč, laičtí žáci?*“ zeptal se *thera*. „*Tento muž vás udeřil a my mu jdeme dát, co si zaslouží,*“ odpověděli. „*Ale co*

myslíte? Byli jste to vy nebo já, koho udeřil?“ „Byl jste to vy, ctihodný pane.“ „Dobře, jestli jsem to byl já, koho udeřil, tak on mě pak poprosil o odpuštění. Nyní jděte svou cestou.“

A tak rozpustil tento dav, dovolil bráhmanovi, aby se vrátil a klidně odešel do *vihāry*. Tato příhoda, zaznamenaná v komentáři k *Dhammapadě*, byla příležitostí k tomu, že Buddha pronesl verše 389 a 390 v *Dhammapadě*, jež patří mezi ty, kde jsou vyloženy znaky určující pravého bráhmana, tj. správné jednání spíše než zrození nebo kasta.

„Nechť nikdo neudeří bráhmana, nechť bráhman nevrací ránu.

Hanba tomu, kdo udeří bráhmana, větší hanba bráhmanovi, který vrátí ránu.

Nemalým ziskem je pro bráhmana, když pevně ovládá svou mysl vzhledem k tomu, co je milé.

Jak dalece se odvrátí od ubližování, tak dalece se zmenší jeho strast.“

Sāriputtova skromnost byla stejně velká jako jeho trpělivost. Byl ochoten přijmout napomenutí od každého, a to nejen s pokorou, ale i s vděčností. V komentáři k *Devaputta-samyuttě*, *Susīma-suttě*, se vypráví, že jednou, kvůli chvilkové nepozornosti, spadl dolů cíp *therova* spodního roucha. Toto uviděl sedmiletý novic a vytkl mu to. Ctihodný *Sāriputta* se postavil stranou a upravil svůj šat správným způsobem. Potom se postavil před tohoto novice a se sepjatými dlaněmi řekl: *„Nyní je to v pořádku, učiteli.“* Zmínka o této příhodě je uvedena v díle *Milindovy* otázky, ve které jsou *Sāriputtovi* prisuzovány tyto verše:

*„Ten, kdo odešel (do bezdomoví), byť by mu bylo jen sedm let,
když mě napomene, přijmu to se skloněnou hlavou.*

S úctou ho mohu znovu a znovu vyzdvihnout na místo učitele.“

Napomenutí Buddhou

bráhman Dhānañjāni

Při jedné příležitosti Buddha *Sāriputtovi* jemně vytkl, že nedovedl své učení dosti daleko. Jednou ctihodný *Sāriputta* navštívil bráhmana *Dhānañjāniho*, jenž ležel na smrtelném loži. Když *thera* shledal, že bráhman má sklony ke světu *Brahmy* (nebo k jednotě s *Brahmou*), poučil umírajícího muže o stezce, která tam vede skrze rozvíjení *brahma-vihār* (čtyř vznešených dlení). Říká se, že následkem toho se tam bráhman skutečně zrodil. Když se *Sāriputta* vrátil ze své návštěvy, mistr se ho zeptal:

„Sāriputto, proč jsi zaměřil myšlenky bráhmana Dhānañjāniho na nižší svět Brahmy, zatímco mohlo být učiněno více a potom jsi vstal ze svého místa a opustil ho?“ Ctihodný *Sāriputta* odpověděl: *„Myslel jsem takto: ‘Tento bráhman má sklony ke světu Brahmy. Neměl bych nyní ukázat tomuto bráhmanovi Dhānañjānimu stezku, která vede do společnosti Brahmy?’“* *„Bráhman Dhānañjāni zemřel, Sāriputto, a zrodil se ve světě Brahmy,“* řekl Buddha.

Tento příběh, který lze nalézt v *Dhānañjāni-suttě* (M. 97), je zajímavý tím, že vykresluje nežádoucnost zrození v „nižším“ světě *Brahmy* pro někoho, kdo je schopný učinit úplný konec strasti. I když Buddha sám někdy ukazoval pouze stezku vedoucí do světa *Brahmy*, jako například v *Tevijja-suttě*, zdá se pravděpodobné, že v případě *Dhānañjāniho* mistr věděl, že byl schopen přijmout vyšší učení, zatímco ctihodný *Sāriputta*, jelikož neměl schopnost poznání mysli ostatních jedinců (*lokiya-abhiññā*), nebyl

schopný tuto skutečnost rozeznat. Následkem toho bude *Dhānañjāni* trávit nesmírně dlouhé období v *Brahmově* světě a předtím, než bude moci dosáhnout nejvyššího cíle, bude muset znovu přijmout lidské zrození.

Cvičební pravidla pro mnichy

Ustanovení Další jemnou výtku *Sāriputta* obdržel poté, když se zeptal Buddha, čím to bylo, že učení některých Buddha minulých dob nepřetrvalo po dlouhou dobu. Buddha mu odpověděl, že to bylo proto, že tito Probuzení příliš nevykládali Dhammu, neformulovali cvičební pravidla pro žáky, ani nezaváděli recitaci cvičebních pravidel (*pātimokkha*). Nato *Sāriputta* řekl, že nyní je vhodný čas k tomu, aby Vznešený ustanovil cvičební pravidla a zavedl jejich recitaci, tak aby čistý život mohl přetrvat po dlouhou dobu. Buddha na to řekl:

„Nech to být, Sāriputto, Tathāgata sám pozná, kdy pro to přijde vhodný čas. Mistr nebude formulovat cvičební pravidla pro žáky ani zavádět jejich recitaci, dokud se v Saṅge neprojeví znaky úpadku.“

Sāriputtova starost o to, aby Učení přetrvalo tak dlouho, jak je to jen možné, byla pro něj charakteristická. Podobně charakteristické bylo pro Buddha, že si nepřál zavést pravidla do té doby, než bylo nezbytně nutné tak učinit. Na vysvětlení dodal, že v té době byl nejméně pokročilým členem *Saṅghy sotāpanna* (ten, kdo vstoupil do proudu), a proto nebylo ještě nutné formulovat pravidla života *bhikkhua*.

Nedbalí mniši

Jinou událost, kdy byl *thera* napomenut mistrem, zaznamenává *Cātuma-sutta*. Komentář vypráví, jak tehdy velké množství *bhikkhuů*, jež byli přijati do řádu *Sāriputtou* a *Mahā Moggallānou*, s nimi přišli vzdát úctu nejprve Buddhovi. Po příchodu jim byly přiděleny příbytky, načež si začali hlasitě povídat s místními *bhikkhuy* z *Cātumy*. Když Buddha uslyšel tento hluk, zavolal místní *bhikkhuy* a zeptal se jich, co se děje. Ti mu sdělili, že rozruch způsobili nově příchozí. Text neříká, že by u toho byly nově příchozí *bhikkhuové* přítomni, ale museli tam být, neboť je Buddha oslovil:

„Běžte pryč, bhikkhuové, propouštím vás, nezůstávejte se mnou.“ Noví *bhikkhuové* odešli, ale někteří přítomní se jich zastali, a tak jim bylo dovoleno se vrátit. Potom Buddha řekl *Sāriputtovi*:

„Co myslíš, Sāriputto, proč jsem propustil tuto skupinu bhikkhuů?“ *Sāriputta* odpověděl: *„Myslím si toto: ‘Vznešený si přál zůstat bez starostí a prodlévat ve stavu blaženosti zde a nyní, a tak my bychom rovněž měli zůstat bez starostí a prodlévat ve stavu blaženosti zde a nyní.’“* *„Zadrž, Sāriputto, nedovol, aby v tobě takové myšlenky někdy znovu vznikly,“* řekl Buddha.

Potom se obrátil k *Mahā Moggallānovi* a položil mu stejnou otázku. *Mahā Moggallāna* odpověděl: *„Když Vznešený propustil tyto bhikkhuy, tak jsem si pomyslel: ‘Vznešený si přeje zůstat bez starostí a prodlévat ve stavu blaženosti zde a nyní, a tak já a ctihodný Sāriputta bychom se nyní měli postarat o tyto bhikkhuy.’“* *„Dobře řečeno, Moggallāno, dobře řečeno,“* řekl mistr. *„Jsem to buď já nebo Sāriputta s Moggallānou, kdo by se měl postarat o tyto bhikkhuy.“*

Obsah této rozpravy postrádá jisté objasňující podrobnosti nezbytné pro porozumění všem jejím vyjádřením, ale je možné, že tito propuštění *bhikkhuové* byli původně žáci *Sāriputty* a *Mahā Moggallāny*, a tak si *thera* přál projevit svou nespokojenost s nimi a naznačit svou odměřenost vůči jejich špatnému chování.

Falešné obvinění

Jednou, když Buddha prodléval v *Jetově* háji, se ctihodný *Sāriputta* stal obětí falešného obvinění. Stalo se tehdy, když koncem období dešťů *thera* oznámil mistrovi, že odchází a vydal se se svou družinou *bhikkhuů* na cestu. Mnoho *bhikkhuů* rovněž odcházelo od *Sāriputty*. Když je propouštěl, oslovoval ty, které znal jejich jménem, osobními a rodnými jmény. Mezi nimi byl také *bhikkhu*, který nebyl znám svým osobním a rodným jménem, ale vznikla v něm silná touha po tom, že by ho měl hlavní žák oslovit těmito jmény, když mu bude schvalovat odchod. Ve velkém zástupu *bhikkhuů* mu *Sāriputta* nicméně nedal toto vyznamenání a tohoto *bhikkhua* zachvátila zášť. „*On mě nepozdravil tak jako ostatní bhikkhuy,*“ pomyslel si a pojmul vůči *Sāriputtovi* zášť. Při této situaci se náhodou stalo, že lem *therova* roucha zavadil o tohoto *bhikkhua*, což přispělo k jeho zlobě. Nato přistoupil k Buddhovi a stěžoval si mu:

„*Ctihodný pane, ctihodný Sāriputta, zatímco si nepochybně myslil: 'Já jsem hlavní žák,' mne udeřil takovou ranou, která téměř poškodila můj sluch. Když to učinil, tak se bez omluvy vydal na svou cestu.*“

Buddha k sobě *Sāriputtu* předvolal. Mezitím ctihodný *Mahā Moggallāna* a ctihodný *Ānanda*, když poznali význam předvolání, svolali všechny *bhikkhuy*, aby se shromáždili. „*Přistupte, ctihodní,*“ svolávali je. „*Když je Sāriputta tváří v tvář mistrovi, tak nechá zaznít svůj lví řev.*“ A tak se stalo. Když se mistr *thery* otázal, tak místo aby popíral obvinění, řekl: „*Ctihodný pane, ten, kdo není pevně zakotven v uvědomění těla vzhledem k svému tělu, někdo takový může být schopen zranit svého společníka v čistém životě a odejít bez omluvy.*“

Potom následoval *Sāriputtův* lví řev. Přirovnával své osvobození od hněvu a zášti k trpělivosti země, která přijímá všechny věci, ať čisté či nečisté; klid své mysli k vodě, ohni a větru a k odstranění nečistoty. Přirovnával útisk, který pociťoval ze svého vlastního těla, k útisku hady a mrtvolami. V devíti přirovnáních popsal své ctnosti a devětkrát velká země odpověděla na jeho pravdivá slova. Celé shromáždění bylo pohnuto majestátní silou jeho přednesu. Když *thera* promluvil o svých ctnostech, naplnily *bhikkhua*, který ho nespravedlivě obvinil, výčitky. Vzápětí padl k nohám *Vznešeného*, přiznáváje se k pomluvě a ke své chybě. Nato Buddha řekl: „*Sāriputto, omluv se tomuto lživému muži, nebo se jeho hlava rozpadne na sedm kusů.*“ *Sāriputta* odpověděl: „*Ctihodný pane, ochotně se omluvím tomuto bhikkhuovi.*“ A se sepjatýma rukama dodal: „*Nechť mi tento ctihodný bhikkhu odpustí, jestli jsem se vůči němu něčím provinil.*“ Tímto způsobem byli usmířeni. Ostatní *bhikkhuové* byly naplněni obdivem a říkali: „*Pohleďte, bratři, na therovu nesmírnou dobrotivost. Nechová hněv ani zášť vůči tomuto lživému, pomlouvačnému bhikkhuovi. Místo toho se před ním poklonil a se sepjatýma rukama se mu omluvil.*“ K tomu Buddha řekl: „*Bhikkhuové, je nemožné, aby Sāriputta a jemu podobní v sobě chovali hněv nebo zášť. Sāriputtova mysl je jako velká země, pevná jako sloup, jako jezero s klidnou, průzračnou vodou.*“

„*Prostý zlosti jako země, pevný jako sloup,
s myslí jako čisté jezero,
takový je tento ctnostný člověk,
pro něhož již neexistuje koloběh zrozování.*“
(*Dhammapada 95*)

Jiná příhoda podobné povahy, která se stala v počátcích *Saṅghy*, neskončila tak šťastně, neboť ten, kdo ji vyvolal, odmítl přiznat svoji chybu. Byl to *bhikkhu* jménem

Kokālika, který přistoupil k Buddhovi a takto pomlouval dva hlavní žáky: „Sāriputta a Moggallāna mají špatné záměry, Ctihodný pane, jsou v zajetí špatných ctižádostí.“ Mistr odpověděl: „To neříkej, Kokāliko, to neříkej! Měj přátelské a důvěřivé myšlenky vůči Sāriputtovi a Moggallānovi. Jejich jednání je dobré a laskavé.“

Ale pobloudilý *Kokālika* nedbal Buddhových slov. Trval na svém falešném obvinění a brzy potom se celé jeho tělo pokrylo boláky, které postupně narůstaly, až nakonec zemřel na tuto nemoc. Tato příhoda byla dobře známá. Je zaznamenána na těchto místech *Sutta-pitaky*: *Brahma-samyutta 10, Suttanipāta, Mahāvagga 10, Aṅguttara-nikāya 5,170 a Takkariya-jātaka 481*. Srovnání těchto dvou příhod ukazuje důležitost kajicnosti (doznání ke špatnému činu). Ctihodný *Sāriputta* ani *Mahā Moggallāna* neměli vůči *Kokālikovi* žádnou zlovůli. Kdyby jim nabídl svou omluvu, nezpůsobila by změnu jejich stanoviska, ale mohla by být prospěšná pro samotného chybujícího *bhikkhua* a zabránit tak následkům jeho špatného konání (*kammy*). Špatně dopadne ten, jehož úder je směřován na nevinné, a tak *Kokālika* byl odsouzen a potrestán sám sebou, svými vlastními skutky.

Splacení posledního dluhu

Pojďme nyní do roku mistrovy *parinibbāny*. Vznešený strávil toto období dešťů ve vesnici *Beluva*, nedaleko *Vesālī*. Když toto období bylo u konce, odešel z tohoto místa a postupně došel do *Sāvattihī*, do *Jetova* háje. Zde *thera Sāriputta*, vojevůdce *Dhammy*, vzdal úctu Vznešenému a odešel do svého denního příbytku. Když ho jeho vlastní žáci pozdravili a odešli, zametl místo a rozprostřel svou koženou podložku. Potom si opláchl nohy, usedl se zkříženými nohama a vstoupil do stavu, v němž zakoušel plody *arahatství*.

Místo konečného odchodu

Po uplynutí doby, kterou si předurčil, vstal z meditace, načež v něm vyvstala tato myšlenka: „*Dosáhne Probuzený svého konečného odchodu jako první, nebo to budou hlavní žáci?*“ A pak viděl, že to budou hlavní žáci, kteří odejdou jako první. Nato uvažil svou vlastní životní sílu (vůli k životu) a nahlédl, že mu zbývá pouze následující týden. A dále uvažoval: „*Kde dosáhnu svého konečného odchodu?*“ A pomyslel si: „*Rāhula dosáhl svého konečného odchodu mezi božstvy z oblasti Tāvatiṃsa a thera Kondañña u jezera Chaddanta. Kde bude moje místo?*“

Zatímco o tom takto uvažoval, vzpomněl si na svou matku a napadla ho tato myšlenka: „*Ačkoli je matkou sedmi arahatů, sama nemá důvěru v Buddhu, Dhammu a Saṅghu. Má v sobě podpůrné podmínky pro nabytí této důvěry nebo nemá?*“ Když zkoumal tuto záležitost, rozpoznal, že jeho matka má v sobě podpůrné podmínky pro intuitivní zření (*abhisamaya*) stezky vstupu do proudu. Pak se sám sebe otázel: „*Skrze či poučení může proniknout k pravdě?*“ A uviděl, že skrze poučení nikoho jiného, než jeho samého toho může dosáhnout. Nato ho napadla myšlenka:

„*Jestliže nyní zůstanu lhotejný (nezaujatý), lidé budou říkat: ‘Sāriputta byl pomocníkem mnohým ostatním, například když přednášel rozpravu božstvům klidné mysli, mnoho z těchto devů dosáhlo arahatství a ještě více z nich proniklo k prvním třem stezkám a při jiných příležitostech zde byli mnozí, kteří dosáhli stezky vstupu do proudu a tisíce lidí byli zrozeni v*

nebeských světech poté, co je thera inspiroval k radostné důvěře v trojí klenot. Navzdory tomu všemu však nemohl odstranit špatné názory své vlastní matky. Takto by o mě lidé mohli hovořit. Proto osvobodím svou matku od špatných názorů a svého konečného odchodu dosáhnu v té komnatě, kde jsem se narodil.“

Žádost o svolení k odchodu

Když učinil toto rozhodnutí, pomyslel si: *„Tento den požádám mistra o svolení a pak odejdu do Nālaky.“* Zavolal theru Cundu, svého pečovatele, a řekl mu: *„Příteli Cundo, požádej, prosím, naši skupinu pěti set bhikkhů, aby si připravili své almužní misky a roucha, neboť si přeji odejít do Nālaky.“* A thera Cunda učinil, oč byl požádán.

Bhikkhuové v klidu opustili své příbytky, vzali své almužní misky, roucha a shromáždili se před therou Sāriputtou. Sāriputta uklidil svůj příbytek a zametl místo, kde obvykle trávil den. Potom, když stál u brány, se ohlédl zpět a pomyslel si: „Naposledy se dívám na toto místo. Nevrátím se sem již více.“ Potom společně s pěti sty bhikkhuy odešel ke Vznešenému, pozdravil ho a řekl: *„Nechť vznešený mistr dovolí, nechť Probuzený svolí:*

Nadešel čas mého konečného odchodu, opustil jsem životní sílu (vůli k životu).“

„Pane světa, velký mudrci, od života budu brzy osvobozen.

Odejdu a nevrátím se již více. Naposledy se ti zde klaním.

Krátký zbytek života mi zbývá. Za sedm dní odložím toto tělo, odkládaje břemeno.

Dovol mi to, mistře, dej mi svolení, Ctihodný pane.

Konečně pro mě nastal čas odpoutání (nibbāny),

opustil jsem nyní vůli k životu.“

Texty říkají, že kdyby nyní Probuzený odpověděl: *„Můžeš tedy nyní dosáhnout konečného odchodu,“* nepřátelští stoupenci jiných učení by říkali, že chválí smrt, a kdyby odpověděl: *„Nedosahuj svého konečného odchodu,“* říkali by, že chválí pokračování koloběhu existence. Proto Vznešený neodpověděl těmito způsoby, ale zeptal se:

„Kde bude místo tvého konečného odchodu?“ Ctihodný Sāriputta odpověděl: *„V kraji Magadha, ve vesnici jménem Nālaka v komnatě, kde jsem se narodil, dosáhnu svého konečného odchodu.“* Vznešený řekl: *„Konej, Sāriputto, jak uznáš za vhodné. Nyní ale tvoji starší a mladší bratři v Sangze už nebudou mít možnost vidět bhikkhua, jako jsi ty. Dej jim ještě jednu rozpravu o Dhammě.“*

Velký thera pak pronesl rozpravu o prosté pravdě ustávání, znovuvznikání a opětovného ustávání všeho, vyložil Dhammu přímo a obrazně. Když skončil, poklonil se k nohám mistra, objal je a řekl:

„Tím, že se mohu poklonit u těchto nohou, jsem naplnil dokonalosti během jednoho eónu a sto tisíce kalp. Přání mého srdce bylo naplněno. Od této chvíle zde nebude dalšího doteku ani setkání, odříznuto je nyní toto důvěrné spojení. Do nestárnoucího, neumírajícího, blaženého, míruplného, žáruprostého a bezpečného města odpoutání (nibbāny), do kterého vstoupilo mnoho set tisíc Buddha, nyní vstoupím i já. Jestliže tě nějaký můj skutek nebo slovo nepotěšily, pane, nechť mi to Vznešený odpustí. Nyní je pro mě čas jít.“

Již dříve Buddha na toto odpověděl, když řekl: *„Není zde nic, ani slova nebo skutky, které bych ti měl vytýkat, Sāriputto. Neboť jsi učený, Sāriputto, a máš velkou moudrost, širokou a jasnou, rychlou, pevnou a pronikavou moudrost.“* (Vangīsa-samyutta) A nyní odpověděl podobným způsobem: *„Odpouštím ti, Sāriputto, ale není zde jediné tvoje slovo či skutek, jež by mě nepotěšily. Nyní konej, Sāriputto, jak uznáš za vhodné.“*

Z tohoto vidíme, že při těch příležitostech, kdy se zdálo, že mistr vytýká jednání svému hlavnímu žákovi, to nebylo tak, že by jím nějakým způsobem nebyl potěšen, ale spíše poukázal na jiný přístup k situaci, na její jiné nazírání.

Poslední rozloučení

Bezprostředně poté, co mistr dal své svolení a *Sāriputta* vstal z poklony u jeho nohou, se velká země otřásla jedním ohromným dunivým ořesem až ke své vodní hranici. Bylo to, jako by si velká země přála říci: „*Ačkoli nesu tato rozsáhlá horstva s horou Meru, obepnutou horskými zdmi a Himavantem, nemohu dnes udržet tak rozsáhlé nahromadění ctnosti.*“ Mocné hřmění rozštěpilo nebe, objevil se obrovský mrak a spustil se těžký déšť.

Nato si Vznešený pomyslel: „*Nyní svolím vojevůdci Dhammy k odchodu.*“ Vstal ze svého místa, odešel do svého vonného příbytku a zde se postavil na desku z drahokamů. *Sāriputta* třikrát obešel tento příbytek po pravé straně a na čtyřech místech vzdal úctu. V jeho mysli byly takovéto myšlenky: „*Bylo to před eónem a sto tisíci kalpami, kdy jsem padl k nohám Buddhy Anomadassiho a učinil rozhodnutí tě uvidět. Toto rozhodnutí bylo uskutečněno a já jsem tě uviděl. Při prvním střetnutí to byl můj první pohled na tebe a nyní je to můj poslední, nebude již dalšího v budoucnu.*“ Vstal a se sepjatými dlaněmi na pozdrav odcházel pozpátku, dokud mu Vznešený nezmizel z očí. Velká země se znovu otřásla až ke své vodní hranici, neschopna situaci unést.

Vznešený pak oslovil *bhikkhuy*, kteří ho obklopovali: „*Jděte, bhikkhuové, doprovod'te svého staršího bratra.*“ Na tato slova všechny čtyři skupiny žáků odešly z *Jetova* háje, nechávaje Vznešeného samotného. Občané ze *Sāvattihī*, když uslyšeli tuto zvěst, rovněž odešli z města v nekončícím zástupu s vůněmi a květinami, s mokřými vlasy (znak toho, že bylo ráno) a následovali s nářkem a pláčem *theru*.

Ctihodný *Sāriputta* pak poučil tento dav, když řekl: „*Toto je cesta, které se nikdo nemůže vyhnout,*“ a požádal je, aby se vrátili. *Bhikkhuům*, kteří ho doprovázeli, řekl: „*Můžete se nyní otočit zpět. Nezanedbávejte mistra.*“ Takto je poslal zpět a pouze se skupinou svých vlastních žáků pokračoval v cestě. Někteří lidé ho však stále ještě následovali s nářkem: „*Dříve náš ctihodný odcházel na cesty a vrátil se zpět. Ale tato cesta je bez návratu.*“ *Thera* jim řekl: „*Bud'te dbalí, přátelé. Vskutku, všechny věci jsou takové povahy, že jsou zformované a podmíněné.*“ A poslal je, aby se vrátili zpět.

Rodná komnata

Během své cesty ctihodný *Sāriputta* strávil noc vždy tam, kde se zastavil, a takto po jeden týden prokázal mnoha lidem službu tím, že ho mohli naposledy spatřit. Když posledního večera došel k vesnici *Nālaka*, zastavil se poblíž *baniyāového* stromu u vesnické brány. Tehdy se stalo, že *therův* synovec jménem *Uparevata* vyšel z vesnice a uviděl ctihodného *Sāriputtu*. Přistoupil k *therovi*, pozdravil ho a zůstal stát. *Thera* se ho zeptal: „*Je tvoje babička doma?*“ „*Ano, ctihodný pane,*“ odpověděl *Uparevata*. „*Jdi tedy a oznam náš příchod, a když se tě bude ptát, proč jsem přišel, řekni jí, že zůstanu ve vesnici jeden den a požádej ji, aby mi připravila moji rodnou komnatu a přichystala ubytování pro pět set bhikkhuů.*“ *Uparevata* odešel za babičkou a řekl: „*Babičko, můj strýc přišel.*“ „*A kde je nyní?*“ zeptala se. „*U vesnické brány.*“ „*Je sám, nebo přišel někdo s ním?*“ „*Přišel s pěti sty bhikkhuy.*“ A když se zeptala, proč přišel, sdělil jí zprávu, kterou mu *thera* svěřil. Nato si pomyslela: „*Proč mě žádá, abych přichystala tak mnoho ubytování? Chce se snad ve svém stáří*

stát znovu laikem, když se v mládí stal bhikkhuem?“ Ale šla a připravila rodnou komnatu pro theru a ubytování pro bhikkhuy, zažehla louče a poslala pro theru.

Ctihodný Sāriputta doprovázen bhikkhuy pak vyšel na terasu domu a vstoupil do své rodné komnaty. Poté, co se usadil, požádal bhikkhuy, aby šli do svých příbytků. Těžce ho opouštěli, když na theru padla vážná nemoc, úplavice, a pociťoval ostré bolesti. Když jedno vědro bylo doneseno dovnitř, další bylo vyneseno ven. Bráhmanská žena si pomyslela: *„Zprávy od mého syna nejsou dobré,“* a opřela se o dveře svého pokoje.

Nebeští králové

A potom se stalo, jak praví texty, že čtyři velcí nebeští králové se zeptali: *„Kde může nyní prodlévat vojevůdce Dhammy?“* Načež viděli, že byl v Nālace, v rodné komnatě, položen na lůžku svého konečného odchodu. *„Pojďme ho naposledy spatřit,“* řekli si. Když se objevili v therově rodné komnatě, pozdravili ho a zůstali stát. *„Kdo jste?“* zeptal se thera. *„Jsme čtyři velcí nebeští králové, ctihodný pane.“* *„Proč přicházíte?“* *„Chtěli bychom o tebe pečovat během tvé nemoci.“* *„Nechte to být,“* řekl ctihodný Sāriputta. *„Pečovatel zde již je. Můžete jít.“* Když odešli, přišel za therou obdobně Sakka, král bohů a po něm Mahā Brahmā. Thera je všechny podobným způsobem odmítl.

Bráhmanská žena, vidouc přicházet a odcházet tato božstva, se zeptala: *„Kdo jsou ti, kteří takto přicházejí, vzdávají úctu mému synovi a pak odcházejí?“* Šla ke dveřím therovy komnaty a zeptala se ctihodného Cundy na therův stav. Cunda sdělil therovi: *„Velká upāsikā (laická následovnice) přišla.“* Ctihodný Sāriputta se jí zeptal: *„Proč přicházíš v tuto neobvyklou hodinu?“* *„Abych tě viděla, drahý,“* odpověděla. *„Řekni mi, kdo byli ti, co přišli jako první?“* *„Čtyři velcí nebeští králové, upāsiko.“* *„Jsi tedy vyšší než oni?“* zeptala se. *„Oni jsou jako chrámoví pečovatelé,“* řekl thera. *„Vždy, když se náš mistr znovuzrodil, střežili ho s meči v rukou.“* *„A když odešli, kdo byl ten, co přišel po nich, drahý?“* *„Byl to Sakka, král bohů.“* *„Jsi tedy vyšší než král bohů, drahý?“* *„On je jako novic, který nosí potřeby bhikkhuů,“* odpověděl Sāriputta. *„Když se náš mistr vrátil z nebeské oblasti Tāvātimsa, Sakka vzal jeho almužní misku, roucho a sestoupil na zem společně s ním.“* *„A když Sakka odešel, kdo byl ten, co přišel po něm a naplnil místnost svou září?“* *„Upāsiko, to byl tvůj vlastní pán a mistr, Velký Brahmā.“* *„Jsi tedy ještě vyšší, můj synu, než můj pán a mistr, Velký Brahmā?“* *„Ano, upāsiko. Říká se, že toho dne, kdy se náš mistr zrodil, čtyři Velcí Brahmové zachytili tuto velkou bytost do zlaté sítě.“*

Pocta Vznešenému

Když to bráhmanská žena vyslechla, pomyslela si: *„Jestliže má můj syn takovou moc, jaká potom musí být majestátní moc mistra a pána mého syna?“* A zatímco takto uvažovala, náhle v ní vyvstalo pateré nadšení a proniklo celým jejím tělem. Thera si pomyslel: *„V mé matce vyvstalo nadšení a radost, nyní je čas k tomu, abych jí vyložil Dhammu.“* A řekl jí: *„O čem jsi přemýšlela, upāsiko?“* *„Přemýšlela jsem o tom, že když má můj syn takovéto vlastnosti (ctnosti), jaké potom musí být vlastnosti jeho mistra?“* A ctihodný Sāriputta odpověděl: *„Tedy, když se mistr narodil, když se zřekl (světského života), když dosáhl probuzení a když poprvé roztočil kolo Dhammy, při všech těchto příležitostech se otřásl a zachvělo nesmírné množství světových proků (systémů). Není zde nikdo, kdo by se mu vyrovnal v ctnosti, v soustředění, v moudrosti, v osvobození, a v poznání a vidění osvobození.“* A pak jí podrobně vyložil slova úcty: *„Takový je vskutku, Vznešený, je zasloužilý, dokonale probuzený, obdařený věděním a ctnostným jednáním, blažený, znalec světa, nepřekonatelný*

vůdce osob, jež mají být zkroceny, učitel bohů a lidí, probuzený a vznešený.“ Takto jí dal výklad *Dhammy*, založený na vlastnostech *Buddhy*.

Když *thera* skončil tuto řeč o *Dhammē*, bráhmanská žena byla pevně zakotvena v dosažení plodů vstupu do proudu a řekla: „*Můj drahý Upatisso, proč jsi udělal takový čin? Proč jsi mě během všech těch let neobdařil touto ambrózií (poznáním bezsmrtnosti)?*“ *Thera* si pomyslel: „*Nyní jsem zajistil své matce, bráhmanské ženě Rūpa-Sāri, bezpečný vstup, neboť mě vychovala. Toto by mělo stačit.*“ Nato jí propustil se slovy: „*Nyní můžeš jít, upāsiko.*“

Dosažení *parinibbāny*

Když odešla, tak se zeptal: „*Jaká je nyní doba, Cundo?*“ „*Je časný rozbřesk, ctihodný pane.*“ A *thera* řekl: „*Nechť se shromáždí společenství bhikkhuů.*“ Když se *bhikkhuové* shromáždili, řekl *Cundovi*: „*Zvedni mě do sedící pozice, Cundo.*“ A *Cunda* tak učinil. Potom *thera* takto promluvil k *bhikkhuům*: „*Po čtyřicet čtyři let jsem žil a cestoval s vámi, moji bratři. Jestliže vás nepotěšil nějaký můj čin nebo slovo, tak mi odpustte, bratři.*“ Načež mu odpověděli: „*Ctihodný pane, nebylo ani toho nejmenšího, co by nás nepotěšilo, co k nám od tebe přicházelo, k nám, kteří tě následujeme neoddělitelně jako stín. Ale ty, ctihodný pane, můžeš udělit odpuštění nám.*“

Potom se *thera* ovinul svým svrchním rouchem, zakryl svoji tvář a uložil se na pravý bok. A pak, právě jako mistr při své pozdější *parinibbāně*, vstoupil do devíti úrovní *jhāny*, v postupném a zpětném sledu, načež znovu vstoupil do první, druhé, třetí a čtvrté *jhāny*. V tom okamžiku, kdy dosáhl čtvrté *jhāny*, právě když se objevil nad obzorem vrcholek vycházejícího slunce, dosáhl konečného prvku odpoutání (vyhasnutí, *nibbāny*) beze zbytku. Byl to úplňkový den měsíce *Kattika*, který je podle slunečního kalendáře mezi říjnem a listopadem.

Bráhmanská žena si ve svém pokoji pomyslela: „Jak je asi mému synovi? Jak to, že nic neříká?“ Vstala a šla do *therovy* komnaty, aby mu *namasírovala* nohy. Když uviděla, že dosáhl konečného odchodu, padla k jeho nohám a hlasitě nařikala: „*Můj drahý synu, předtím jsme neznali tvé ctnosti. Kvůli tomu jsme neměli tu šťastnou příležitost, abychom v tomto domě ubytovali a pohostili jídlem mnoho set bhikkhuů. Neměli jsme tu šťastnou příležitost, abychom postavili mnohé vihāry.*“ A takto nařikala až do východu slunce.

Brzy po východu slunce poslala pro zlatníka, otevřela místnost, kde byly uložené klenoty, a na velké váze odvážíla hrnce naplněné zlatem. Pak dala zlato zlatníkovi s pokynem, aby z něj připravil pohřební ornamenty. Byly vztyčeny sloupy, oblouky a uprostřed vesnice nechala *upāsikā* postavit pavilon z jádrového dřeva. Uvnitř pavilonu vznikla velká zaštitěná konstrukce, obklopená ohradou ze zlatých sloupů a oblouků. Potom začal posvátný obřad, u kterého se mísili lidé a bohové.

Poté, co toto velké shromáždění lidí provádělo po celý týden tyto posvátné obřady, byla vyrobena hranice z mnoha druhů vonného dřeva. Pak umístili tělo ctihodného *Sāriputty* na hranici vybraného dřeva s otepí kořenů *usira*. Během noci spálení naslouchali zúčastnění rozprávám o *Dhammē*. Potom *thera Anuruddha* uhasil plameny hranice ovoněnou vodou, *thera Cunda* vybral ostatky a uložil je do propustné látky. Pak si *thera Cunda* pomyslel: „*Nemohu zde dále prodlévat, musím vyrozumět Probuzeného o konečném odchodu mého staršího bratra, ctihodného Sāriputty, vojevůdce Dhammy.*“ Vzal zavazadlo s ostatky a *Sāriputtovu* almužní misku, roucho a odešel do *Sāvattthī*, přičemž strávil pouze jednu noc na každé zastávce své cesty. Toto jsou události zaznamenané v komentáři k *Cunda-suttě* ze *Satipaṭṭhāna-samyutty* s dodatky z paralelní verze v komentáři k *Mahāparinibbāna-suttě*. Příběh je dále vyložen v následující *Cunda-suttě*.

Cunda sutta

Jednou Vznešený prodléval v Sāvattihī, Jetově háji, Anāthapiṇḍikově zahradě. Tehdy byl ctihodný Sāriputta ve vesnici Nālaka, v kraji Magadha a byl stížen těžkou chorobou, vážnou nemocí. Jeho pečovatel byl Cunda Samanuddesa.

V té době ctihodný Sāriputta dosáhl konečného odpoutání (parinibbāna) následkem této vážné nemoci. Cunda Samanuddesa vzal almužní misku a roucho ctihodného Sāriputty a odešel do Sāvattihī, Jetova háje, Anāthapiṇḍikovy zahrady. Tam přistoupil ke ctihodnému Ānandovi, pozdravil ho a usedl stranou, a takto ctihodného Ānandu oslovil: „Ctihodný pane, ctihodný Sāriputta dosáhl konečného odpoutání. Zde je jeho miska a roucho.“ „S touto záležitostí, příteli Cundo, bychom měli jít za Vznešeným. Pojďme, příteli Cundo, navštívíme Vznešeného, seznámíme Vznešeného s touto skutečností.“ „Ano, ctihodný pane,“ řekl Cunda Samanuddesa.

Pak ctihodný Ānanda a Cunda Samanuddesa přistoupili k Vznešenému, pozdravili ho a usedli stranou. Pak ctihodný Ānanda oslovil Vznešeného: „Ctihodný pane, Cunda Samanuddesa mi řekl toto: ‘Ctihodný Sāriputta dosáhl konečného odpoutání. Zde je jeho miska a roucho.’ Potom, Ctihodný pane, mé tělo zesláblo jako stéblo, všechno kolem se zatemnilo a věci pro mě již nebyly jasné, když jsem uslyšel o konečném odpoutání ctihodného Sāriputty.“

„Jak je to, Ānando? Když Sāriputta dosáhl svého konečného odpoutání, odebral tím tvůj díl ctnosti nebo tvůj díl soustředění nebo tvůj díl moudrosti nebo tvůj díl osvobození nebo tvůj díl poznání a vidění osvobození?“

„To ne, Ctihodný pane. Když ctihodný Sāriputta dosáhl svého konečného odpoutání, neodebral tím můj díl ctnosti, ani můj díl soustředění, ani můj díl moudrosti, ani můj díl osvobození, ani můj díl poznání a vidění osvobození. Ale, Ctihodný pane, ctihodný Sāriputta byl pro mě učitel a instruktor, ten, který povzbuzuje, inspiruje a těší, nepolevující v přednášení Dhammy, pomocník svých společníků v čistém životě. Vzpomínáme, jak povznášející, potěšující a nápomocné bylo jeho poučování v Dhammě.“

„Neučil jsem již dřívě, Ānando, že od všech věcí, které jsou nám blízké a drahé, musíme být odloučení a trpět jejich oddělením od nás? Jak by mohlo být možné, aby nezaniklo to, co je zrozené, co vstoupilo v bytí, co je zformované a je předmětem zániku? To vskutku není možné. Je to, Ānando, jako kdyby se z mocného stromu odlomila velká větev, tak Sāriputta dosáhl svého konečného odpoutání od tohoto velkého a věhlasného společenství bhikkhuhů. Vskutku, Ānando, jak by mohlo být možné, aby nezaniklo to, co je zrozené, co vstoupilo v bytí, co je zformované a je předmětem zániku? To vskutku není možné.“

Proto, Ānando, prodlévejte sami sobě ostrovem, sami sobě útočištěm a nemějte jiné útočiště. Mějte Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemějte jiné útočiště. A jak, Ānando, bhikkhu prodlévá sám sobě ostrovem, sám sobě útočištěm a nemá jiné útočiště? Jak má Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemá jiné útočiště? Zde, Ānando, bhikkhu prodlévá u těla, nazíraje tělo, u pociťování, nazíraje pociťování, u mysli, nazíraje mysl, u jevů, nazíraje jevy, s horlivostí, jasným chápáním a uvědoměním, když opustil žádostivost a zármutek vzhledem ke světu. Takto, Ānando, bhikkhu prodlévá sám sobě ostrovem, sám sobě útočištěm a nemá jiné útočiště, takto má Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemá jiné útočiště. Ti, kdo prodlévají sami sobě ostrovem, sami sobě útočištěm a nemají jiné útočiště, kdo mají Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemají jiné útočiště, ti rozptýlí temnotu – bhikkhuové, jež jsou horliví v cvičení.“

Komentář dále uvádí, že Buddha pronesl následující verše, ve kterých chválí velkého žáka:

*„Tomu, kdo v pěti stech životech odešel do bezdomoví,
opouštíje potěšení, jež jsou srdci drahá,
osvobozen od vášně, střežící své smysly,
nyní vzdávám úctu, Sāriputtovi, který odešel.
Tomu, kdo byl trpělivý jako země,
s absolutní vládou nad vlastní myslí,
kdo byl soucitný, laskavý, klidný a pevný jako země,
nyní vzdávám úctu, Sāriputtovi, který odešel.“*

*Tomu, kdo s pokornou myslí, jako chlapec, jenž nepatří do žádné kasty,
vstupoval do města a pomalu kráčel svou cestou,
od dveří ke dveřím, s almužní miskou v ruce,
nyní vzdávám úctu, Sāriputtovi, který odešel.
Tomu, kdo nikomu neubližoval, ať ve městě či v lese,
kdo žil jako býk s odříznutými rohy,
kdo dosáhl mistrovství sebe sama,
nyní vzdávám úctu, Sāriputtovi, který odešel.“*

Když Vznešený takto vyložil ctnosti ctihodného Sāriputty, požádal, aby byla postavena *stūpa* (mohyla), do které uloží jeho ostatky. Potom naznačil *therovi Ānandovi* své přání odejít do *Rājagahy*. Ānanda vyrozuměl *bhikkhu* a Vznešený společně s velkou skupinou *bhikkhu* odcestoval do *Rājagahy*. V té době, kdy tam přišel, dosáhl ctihodný *Mahā Moggallāna* rovněž svého konečného odpoutání. Vznešený podobně přijal jeho ostatky a rovněž pro ně byla postavena *stūpa*. Pak Vznešený odešel z *Rājagahy* směrem k řece *Ganze* a postupně došel do vesnice *Ukkacela*. Zde se usadil na břehu *Gangy* společně se svými následovníky a pronesl *Ukkacela-sutta*, ve které hovoří o *parinibbānē Sāriputty* a *Mahā Moggallāny*.

Ukkacela sutta

Jednou Vznešený prodléval v kraji Vajjiyů, v Ukkacele, na břehu řeky Gangy spolu s velkou společností bhikkhu krátce potom, co Sāriputta a Moggallāna dosáhli konečného odpoutání (parinibbāna). Tehdy seděl Vznešený na otevřeném prostranství obklopen společností bhikkhu. Vznešený pohlédl na tiché společenství bhikkhu a oslovil je:

„Toto shromáždění, bhikkhuové, mi vskutku připadá prázdné nyní, když Sāriputta a Moggallāna dosáhli konečného odpoutání. Nemám však starosti o místo, kde dlí Sāriputta a Moggallāna.“

Ti, kdo v minulosti byli zasloužili, dokonale probuzení, tito Vznešení rovněž měli takový vynikající pár žáků, jako jsem měl já Sāriputtu a Moggallānu. Ti, kdo v budoucnosti budou zasloužili, dokonale probuzení, tito Vznešení rovněž budou mít takový vynikající pár žáků, jako jsem měl já Sāriputtu a Moggallānu.“

Nádherné je to a zázračné, bhikkhuové, když tito žáci jednají v souladu s doporučením těchto mistrů, v souladu s jejich radami, jsou drazí čtyřem shromážděním a jsou jimi oblíbení, uznávaní a chválení.“

Nádherné je to a zázračné, bhikkhuové, když se tito Tathāgatové, potom, co takový pár žáků dosáhne konečného odpoutání, netrápí ani nenařikají. Neboť jak by mohlo být možné, aby

nezaniklo to, co je zrozené, co vstoupilo v bytí, co je zformované a je předmětem zániku? To vsutku není možné.

Proto, bhikkhuové, prodlévejte sami sobě ostrovem, sami sobě útočištěm a nemějte jiné útočiště. Mějte Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemějte jiné útočiště.

A jak, bhikkhuové, bhikkhu prodlévá sám sobě ostrovem, sám sobě útočištěm a nemá jiné útočiště? Jak má Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemá jiné útočiště? Zde, bhikkhuové, bhikkhu prodlévá u těla, nazíraje tělo, u pocíování, nazíraje pocíování, u mysli, nazíraje mysl, u jevů, nazíraje jevy, s horlivostí, jasným chápáním a uvědoměním, když opustil žádostivost a zármutek vzhledem ke světu. Takto, bhikkhuové, bhikkhu prodlévá sám sobě ostrovem, sám sobě útočištěm a nemá jiné útočiště, takto má Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemá jiné útočiště. Ti, kdo prodlévají sami sobě ostrovem, sami sobě útočištěm a nemají jiné útočiště, kdo mají Dhammu jako ostrov, Dhammu jako útočiště a nemají jiné útočiště, ti rozptýlí temnotu – bhikkhuové, jež jsou horliví v cvičení.“

Závěr

A tímto významným a hluboce dojemným poučením, které se ozývá znovu a znovu skrze Buddhovo učení až do doby jeho vlastního konečného odpoutání, končí příběh mladého *Upatissy*, který se stal mistrovým hlavním žákem, milovaného ‚vojevůdce Dhammy‘. Ctihodný *Sāriputta* odešel za úplňku měsíce *Kattika*, který začíná v říjnu a končí v listopadu slunečního kalendáře. Odchod ctihodného *Mahā Moggallāny* následoval půl měsíce poté, při novoluní svátečního dne *uposatha*. Za půl roku, podle tradice, dosáhl *parinibbāny* sám Buddha.

Mohlo být setkání těchto tří velkých osobností, přinášejících tolik štěstí bohům a lidem, čistě náhodné? Odpověď na tuto otázku nalézáme v díle *Milinda-pañha*, kde *Nāgasena* říká: „V mnoha stech tisících zrozeních, Ctihodný pane, byl thera *Sāriputta Bodhisattūv* otec, děd, strýc, bratr, syn, synovec nebo přítel.“ A tak únavný koloběh bytí, který je spojoval v čase, došel ke svému konci. Čas, který je postupným sledem událostí, se pro ně stal bezčasovostí a místo koloběhu zrození a smrti zaujal stav bezsmrtnosti. Ve svých posledních životech rozšířili slávu, která ozářila svět. Necht’ to tak ještě dlouho pokračuje.

Slovník:

Arahat: Ten, kdo je zasloužilý, kdo je oprostěný od zákalů.

Bhikkhu a Bhikkhuni: Ten/ta, kdo žije z almužních darů. Buddhův žák/ žákyně, který/ odešel do bezdomoví.

Devatā: Božská bytost.

Dhamma: Buddhovo učení; v jiném smyslu též věc, jev, stav, pravda, zákonitost.

Paccekabuddha: Individuální (sám pro sebe probuzený) Buddha, který vlastní silou dosáhl probuzení, nevykládá však nauku a disciplínu.

Parinibbāna: Konečné odpoutání (vyhasnutí), konečné vystoupení z koloběhu znovuzrovnání.

Thera: Bhikkhu, který je členem řádu nejméně deset let.

Seznam Sāriputtových rozprav

Sutty připisované ctihodnému Sāriputtovi pokrývají široké rozpětí témat spojených s čistým životem, od prosté ctnosti až k hlubokým oblastem nauky a meditace. Jejich seznam je zde uveden. Uspořádání těchto rozprav v *Sutta-piṭace* neodpovídá tomu, v jakém sledu byly přednášeny. Některé z nich nicméně popisují události, podle kterých je možné určit dobu jejich přednesu.

Dīgha-nikāya: *Sampasādanīya-sutta* (28); *Saṅgīti-sutta* (33); *Dasuttara-sutta* (34)

Majjhima-nikāya: *Dhammadāyāda-sutta* (3); *Anaṅgana-sutta* (5); *Sammāditthi-sutta* (9); *Mahā-Hatthipadopama-sutta* (10); *Mahā-Vedalla-sutta* (43); *Gulissāni-sutta* (69); *Dhānañjāni-sutta* (97); *Sevitabbāsevitabba-sutta* (114); *Anāthapiṇḍikovāda-sutta* (143)

Samyutta-nikāya: *Nidāna-samyutta:* 24, 25, 31, 32; *Khandha-samyutta:* 1, 2, 122, 123, 126; *Sāriputta-samyutta:* 1-10; *Salāyatana-samyutta:* 232; *Jambukhādaka-samyutta:* 1-16; *Indriya-samyutta:* 44, 48, 49, 50; *Sotāpatti-samyutta:* 55

Anguttara-nikāya: 2: 37; 3: 21; 4: 79, 156, 167, 171, 172, 173, 175, 179; 5: 15, 167; 6: 14, 15, 41; 7: 66; 9: 6, 11, 13, 14, 26, 34; 10: 7, 65, 66, 67, 68, 90

Editor textu a pāli slov: Bhikkhuni Visuddhi

Přeloženo z anglické verze Great Disciples of the Buddha - Mahā Moggallāna; Nyānaponika thera&Hellmuth Hecker; The Wheel Publication& Buddhist Publication Society, Kandy, Sri Lanka. Původní překlad Štěpán Chromovský. Úvodní Foto: Ivory carved tusk depicting Buddha life stories; National Museum, New Delhi.